

ไปดู

Civic Education

ที่เยอรมัน

ทิพย์พาพร ตันติสุนทร

สนับสนุนโดย

 Konrad
Adenauer
Stiftung
มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์

สถาบันนโยบายศึกษา
INSTITUTE OF PUBLIC POLICY STUDIES

ไปดู Civic Education ที่เยอรมัน

โดย

ทิพย์พาพร ตันตีสุนทร

ชื่อเรื่อง	ไปดู Civic Education ที่เยอรมัน
ผู้เขียน	ทิพย์พาพร ตันติสุนทร
ปีที่พิมพ์	2553
จำนวนพิมพ์	500 เล่ม
เจ้าของ	สถาบันนโยบายศึกษา : 99/146 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทร. 0 2941 1832-3 โทรสาร 0 2941 1834 e-mail: ipps@ksc.th.com. , www.fpps.or.th
พิมพ์ที่	บริษัท พี.เพรส จำกัด
สนับสนุนโดย	มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์

คำนำจากผู้เขียน

หากการเดินทางหมายถึงการได้ท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่างๆ ผู้เขียนก็มีโอกาสเช่นนี้ไม่บ่อยนัก แต่อีกการเดินทางที่ผู้เขียนทำบ่อยและชอบเป็นที่สุด คือ การเดินทางของความคิดที่ไม่เคยเลยที่จะหยุดได้แม้สักครั้ง การที่ได้มีโอกาสเดินทางออกไปที่ห่างไกล จากประเทศของตนหลายครั้ง จึงเกิดความคิดและประสบการณ์ใหม่ๆ และนำกลับมาทบทวน พร้อมกับ การต่อยอดให้เกิดงานใหม่ๆ ทุกครั้ง

กับการไปศึกษาดูงาน เรื่อง Civic Education การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง ที่เยอรมันระหว่างวันที่ 8 - 22 เมษายน 2553 ครั้งนี้นอกจากได้สัมผัสความรู้และประสบการณ์แบบเยอรมันแล้ว ผู้เขียนยังได้ส่งผ่านความคิดต่อเรื่องราวที่ได้พบเห็น ด้วยหวังว่าจะกลับมาแบ่งปันสาระ และเชื่อว่าการศึกษาดูงานด้วยการสร้างคนให้เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ จะช่วยสร้างสังคมไทยใหม่ไม่ทำให้ร้ายกัน แต่จะมีความเข้มแข็งมากกว่าเดิม

ผู้เขียนขอขอบคุณ Dr.Canan Atilgan ผู้แทนมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ ประจำประเทศไทย ที่ให้การสนับสนุนไปศึกษาดูงานที่ประเทศเยอรมันในครั้งนี้ ขอขอบคุณมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ ที่จัดให้มีโครงการศึกษาดูงานนี้อันยังประโยชน์แก่สังคมไทยยิ่ง

ทิพย์พาพร ตันตีสุนทร
สถาบันนโยบายศึกษา

สารบัญ

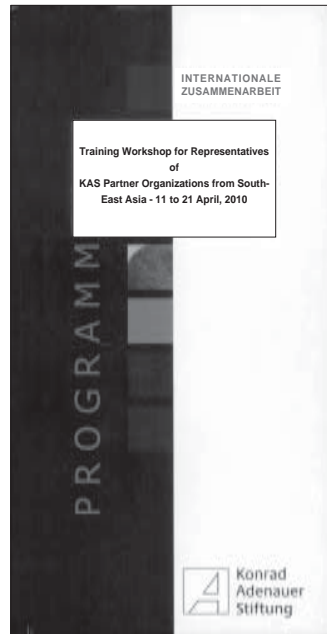
คำนำ	i
แรกเดินทางจากกรุงเทพฯ ถึงเมืองโคโลญน์	1
ศูนย์กลางการศึกษาทางการเมือง ที่ปราสาทไอชโฮลซ์ (Castle of Eichholz)	5
มนุษย์ไม่มียื่นประชาธิปไตยในตัวเอง	12
ชีวิตพื้นๆ แบบประชาธิปไตย	22
การสื่อสารทางการเมือง : พลเมืองมีส่วนร่วมทางการเมือง	29
การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ต้องไม่ใช้วิธีเผชิญหน้าทางการเมือง	35
สันติภาพโดยปราศจากเสรีภาพก็ทำให้สันติภาพไม่	41
รัฐสภาโปร่งใส พลเมืองมีส่วนร่วม	51
บทส่งท้าย	61
ภาคผนวก	
● คอนราต อาเดนาัวร์ วำลีก 2544 “ไปให้ถึงที่สุด” (Go to the Last Mile)	67
● คอนราต อาเดนาัวร์ วำลีก 2553 “จุดยืนด้านจริยธรรม นำเยอรมันรุ่งเรือง”	72

แรกเดินทางจากกรุงเทพ ฯ ถึงเมืองโคโลญน์

ต้นเดือนมกราคม 2553 ได้รับความบาทามจองเวลาล่วงหน้าในการเดินทางไปประเทศเยอรมัน ช่วงวันที่ 10-21 เมษายน 2553 เพื่อประชุมศึกษาดูงานเรื่อง “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education)” ซึ่งมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ (Konrad Adenauer Stiftung) ได้จัดขึ้นเพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนาในกลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN) ได้ไปเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน แล้วนำกลับมาพัฒนาให้เข้ากับแบบฉบับที่เหมาะสมของแต่ละสังคมต่อไป

ประเทศที่ไปด้วยกันครั้งนี้มี 5 ประเทศ คือ ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และกัมพูชา ซึ่งมีทั้งหมด 15 คน ประเทศละ 3 คนบ้าง 2 คนบ้าง 4 คนบ้าง ซึ่งมาจากหน่วยงานทั้งราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการมหาวิทยาลัยก็มี สำหรับประเทศไทยแล้ว มี 4 คน คือ จากสภาผู้แทนราษฎร 2 คน จากสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน 1 คน และตัวดิฉันเอง จากสถาบันนโยบายศึกษา

ทุกคนที่ไปต่างก็มีบทบาทในการทำงานด้านส่งเสริมความรู้ความเข้าใจระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy)

ซึ่งเยอรมันถือเป็นแม่แบบและประสบผลสำเร็จอย่างยิ่งในการสร้างชาติด้วยระบอบนี้ ภายหลังกินสูงสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 และแน่นอนว่าท่านอดีตนายกรัฐมนตรีและรัฐบุรุษของเยอรมันนาม คอนราด อาเดนาวร์ ท่านนี้ ที่ให้ความสำคัญในการสร้างชาติโดยกระบวนการสร้างพลเมืองเยอรมันให้มีวินัยและรับผิดชอบทั่วทั้งแผ่นดินเยอรมันตะวันตก

การเดินทางของคณะคนไทย 4 คน เริ่มต้นในวันที่ 8 เมษายน 2553 เป็นการเดินทางล่วงหน้า 3 วัน โดยเหตุสุดวิสัยที่ตัวเครื่องบินเต็มทุกเที่ยวบินในวันที่ 10 เมษายน ไม่ว่าจะการบินไทยหรือ Luftfhansa เพื่อไม่ให้เสียฤกษ์และโอกาส ทางมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ จึงใจดีส่งคนไทยไปเที่ยวพักผ่อนอุ่นเครื่องล่วงหน้าก่อนด้วยสายการบิน Austrian Airline ที่จะต้องบินออกจากสนามบินสุวรรณภูมิ ในเวลาเที่ยงคืนเศษ หรือ 1 นาฬิกา ในวันที่ 8 เมษายน ใช้เวลาบิน 12 ชั่วโมง และต้องไปต่อเครื่องที่เวียนนา มีเวลาเปลี่ยนเครื่องเพียง 30 นาที และบินต่อไปเมืองน้ำหอม โคโลญน์ (Cologne) เมืองที่พลพรรคจาก ASEAN 5 ประเทศ จะต้องมารวมตัวกันที่นี่ก่อนเดินทางด้วยรถยนต์ต่อไปยังจุดหมายปลายทางแรกตามกำหนดของงานที่กรุงบอนน์ (Bonn) เมืองหลวงเก่าของเยอรมัน

อย่างไรก็ดี ก่อนการเดินทางนอกจากต้องเตรียมเสื้อผ้าและของใช้ใส่กระเป๋าใบใหญ่สำหรับการประชุม 10 วัน แล้วยังต้องเตรียมตัวในฐานะผู้แทนองค์กรเพื่อเอาการงาน ประสบการณ์และความรู้พกพาไปด้วย เพื่อนำเสนอและแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ระหว่างการประชุม แต่ที่ต้องเตรียมให้พร้อมแน่นอนเพื่อให้การเดินทางเข้าประเทศเยอรมันเป็นไปอย่างสะดวกสบาย ราบรื่น ก็จะต้องจัดการทำเรื่องวีซ่า (VISA) ให้เรียบร้อย ซึ่งการทำวีซ่าที่ว่่านี ก็ต้องเตรียมหลายอย่างตามเกณฑ์ของเขาซึ่งมีระเบียบที่เคร่งครัด ซึ่งอยากจะเล่าเพื่อเป็นความรู้บอกต่อกันไป คือ ต้องมีการโทรศัพท์ เพื่อนัดหมายล่วงหน้าให้เรียบร้อย

นอกจากนั้น ก็ต้องมีรูปขนาด 2 นิ้ว ถ่ายบนพื้นขาว ไม่ใช่พื้นสี รูปคนเป็นสีได้ แต่แบคกราวด์ต้องพื้นขาว ค่าทำวีซ่าประมาณ 3 พันบาทเศษ กรอกข้อมูลในเอกสารซึ่งต้องเข้าไปดูรายละเอียดตามเว็บไซต์ของสถานทูต แต่เพื่อความแน่ใจต้องโทรศัพท์สอบถามข้อมูลและจองคิวเป็นการล่วงหน้า ซึ่งการโทรศัพท์เข้าไปสถานทูต เราต้องจ่ายค่าโทรฯ เอง นาทีละ 9 บาท แพงโขทีเดียว ฉะนั้นควรศึกษารายละเอียดให้ดีกว่าก่อน มีคำถามอะไรก็จะถามได้ชัดเจนไม่เสียเวลา ไม่เสียเงินมาก ซึ่งก็ต้องยอมรับว่าสถานทูตเยอรมันเขามีระเบียบกฎเกณฑ์ที่รัดกุมและสะดวกที่แน่ๆ ภาระทั้งหลายคนที่ไปขอวีซ่าต้องจ่ายแม้แต่ค่าโทรศัพท์ไปสอบถามอีกอย่างหลักทรัพย์สินบัญชีเงินฝากต้องมีมากพอสมควร

อย่างไรก็ดี การดำเนินเรื่องขอวีซ่าต้องใช้เวลา 3-4 วัน และทุกอย่าง เป็นไปตามขั้นตอนและเวลานัดหมายทุกประการ จึงสะดวกและรวดเร็วมาก ไม่ต้องเสียเวลารอเป็นชั่วโมงแต่อย่างใด สำหรับค่าวีซ่านั้น กรณีนี้ทางมูลนิธิคอนราด อาเดนาัวร์ ได้ประสานกับทางสถานทูตเรียบร้อยแล้ว จึงไม่ต้องเสียสตางค์แต่อย่างใด นับว่าเขาทำงานกันเรียบร้อยดีมาก แสดงถึงการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและรับผิดชอบอย่างยิ่ง

สำหรับการเดินทางไปล่วงหน้าก่อนวันประชุมนั้น ทางสำนักงานใหญ่ของมูลนิธิฯ ก็แจ้งมายังคณะคนไทย 4 คนเรียบร้อยล่วงหน้า เรื่องโรงแรมสถานที่พัก พร้อมกับระบุชื่อคนที่รับผิดชอบมารับที่สนามบินเมืองโคโลญน์ มีเบอร์โทรศัพท์ทั้งของโรงแรมและคนรับเรียบร้อย นอกจากนี้ยังจัดค่าอาหารให้อีกมื้อละ 20 ยูโร (EURO) ตลอดระยะเวลา ก่อนถึงวันประชุมโดยไม่ต้องเก็บใบเสร็จค่าอาหารไว้เบิกแต่อย่างใด จึงนับเป็นโอกาสของคณะคนไทย 4 คน ที่จะได้ไปเดินเที่ยวชม และเรียนรู้วิถีชีวิตของเยอรมันล่วงหน้า และได้พักผ่อนไปในตัว เพราะถ้าเป็นไปตามกำหนดการเดิมแล้วละก็ เมื่อลงจากเครื่องบินมีคนมารับ

ไปที่พัก ทันที่ที่ถึงก็จะต้องเริ่มงานกันทันที ซึ่งเป็นสไตล์เยอรมันที่ทำทุกอย่างในทุกวินาทีให้มีคุณค่า ใต้งาน ใต้เรื่อง ใต้ครบถ้วนหน้าในระดับหนึ่งเสมอก่อนเข้าสู่การประชุมเต็มรูปแบบ นี่ก็เป็นสิ่งที่คนไทยจะได้เรียนรู้ถึงความเข้มแข็ง ความมีวินัย และเอาจริงเอาจังของคนเยอรมัน ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดี

วันที่ 8-10 เมษายน 2553 อยู่ที่เมืองโคโลญน์ เรียกว่าเดินทุกซอกทุกมุมของเมืองโดยเฉพาะรอบๆ ที่พักโรงแรม Apostel เป็นโรงแรมเล็กๆ ทันสมัย อยู่ใกล้เทศบาล ใกล้สถานีรถไฟซึ่งเป็นหัวใจการขนส่งมวลชน ใกล้โบสถ์เลื่องชื่อใกล้แม่น้ำไรน์ โรงงานช็อคโกแล็ตแสนอร่อยที่ตั้งอยู่ในแม่น้ำไรน์ ทุกๆ ที่ทั้งหลายนี้ใช้เวลาเดินไม่เกิน 10 นาทีก็ถึงอีกทั้งยังใกล้ร้านอาหารไทยแสนอร่อย “Baan Thai” ที่เจ้าของเป็นคนอยุธยา ซึ่งอยู่เยื้องกับโรงแรมที่พักเพียงเดิน 3 นาทีก็ถึงความอร่อยแล้ว

* * * *

ศูนย์กลางการศึกษาทางการเมือง ที่ปราสาทไอชโฮลซ์ (Castle of Eichholz)

วันที่ 11 เมษายน 2553 เดินทางถึงปราสาทไอชโฮลซ์

เหล่านักเรียนจาก 5 ประเทศ ASEAN ทั้งหมด 15 คน มีคนไทย 4 คน คือ คุณคัมภีร์ ดิษฐากร รองเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร พร้อมผู้ช่วย คือ คุณวิโรจน์ เพ็งสาและ คุณฐานะทัต พุทธสุวรรณ สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน และตัวดิฉันเอง เดินทางออกจากเมืองโคโลญน์ไปกรุงบอนน์ (Bonn) เมืองหลวงเก่าของเยอรมนีอันเป็นที่ตั้งของศูนย์กลางการศึกษาทางการเมืองของมูลนิธิคอนราต อาเดนาวร์ ที่ปราสาทไอชโฮลซ์

เดินทางมาถึงสถานที่สำคัญสำหรับการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง” (Civic Education) ซึ่งเป็นศูนย์ใหญ่ที่สุดและสำคัญที่สุดของมูลนิธิคอนราต อาเดนาวร์ สถานที่แห่งนี้เป็นปราสาทเล็กๆ ที่ชื่อว่า ไอชโฮลซ์ (Castle of Eichholz) แต่มีความโอ่อ่าภูมิฐาน มีชนบทล้อมรอบเขียวขจีสวยงามภายในพื้นที่โดยรอบก็กว้างใหญ่ไพศาล มีสวนป่าอยู่ด้านขวา ซึ่งมีตัวเรือนเชื่อมปราสาทเป็นที่พักสำหรับผู้มาสัมมนาที่

โบสถ์ที่มีชื่อเสียงที่เมืองโคโลญน์

สะอาด สะดวกสบายมากๆ นอกจากนี้ก็มีห้องเรียน ห้องประชุม พร้อมอุปกรณ์ครบครันทันสมัย มีหลากหลายขนาด หลายห้อง มีห้องครัว ห้องอาหารสวยงามสมกับความเป็นปราสาท เฉพาะตัวปราสาทนี้ ชั้นบนเป็นที่ทำงานของเจ้าหน้าที่ ชั้นล่างเป็นห้องรับแขก ส่วนกลางมีเคาท์เตอร์เหมือนโรงแรมเพื่อต้อนรับ และมีห้องครัว ห้องอาหาร ห้องเลี้ยงรับรอง (club house) รอบตัวปราสาทมีต้นไม้ใหญ่เก่าแก่ยืนตระหง่าน แต่งแต้มพื้นหญ้าที่กว้างขวางทั้งด้านหน้าและด้านหลัง นอกจากนี้ยังมีบ้านพักขนาดเล็กๆ หลายหลังซ่อนตัวอยู่ตามพุ่มไม้ริมรั้ว สำหรับเป็นที่พักผู้เข้าโครงการฝึกอบรมทางการเมืองเช่นกัน ส่วนตึกสี่ขาห่างออกไปจากตัวปราสาทประมาณกิโลเมตรเศษ ใช้สำหรับทำพิธีแต่งงาน ซึ่งสร้างรายได้ส่วนหนึ่งให้กับศูนย์อบรมนี้ด้วย

ปราสาทนี้ ทางมูลนิธิคอนราต อาเดนาวร์ ซื้อมาจากเจ้าของเดิม ชื่อ ออกัส คาร์ล โจส (August Carl Joest) ในปี ค.ศ. 1955 เพื่อนำมาสร้างศูนย์การเรียนรู้ทางการเมืองในระบบอบประชาธิปไตยเพื่อชาวคริสเตียน เริ่มแรกเรียกว่า สมาคมเพื่อการศึกษาคริสเตียนเดโมแครต (the Society for Christian-Democratic Education) กระทั่งในปี

คอนราต อาเดนาวร์

1957 มีพิธีเปิดอย่างเป็นทางการให้สถานที่แห่งนี้เป็นสถาบันให้การศึกษาทางการเมือง เรียกว่า The Eichholz Political Academy ซึ่ง Dr.Konrad Adenauer ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี (Chancellor) เยอรมัน ตะวันตก ขณะนั้น มากกล่าวสุนทรพจน์ โดยมีใจความว่า “เพื่อเป็นที่อยู่ของชุมชนทางวิชาการ มิตรสหายผู้เรียกร้องความยุติธรรมให้กับสังคมใหม่ เพื่อเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่อาจประนีประนอมได้กับ

ผู้ไม่มีจริยธรรม อำนาจแห่งกฎหมายจะต้องมีมาตรฐานทางศีลธรรม
นี่คือ จุดยืนทางจริยธรรมของชาวคริสเตียน เพื่อเป็นรากฐานสู่
การเมืองใหม่ และสังคมที่มีระเบียบ”

การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองให้มีส่วนร่วมและรับผิดชอบกับ
อนาคตของประเทศเยอรมันภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง จึงริเริ่มขึ้น
จากผู้นำทางการเมืองและประชาชนที่ได้รับชะตากรรมเดียวกันมาอย่าง
แสนสาหัส กล่าวคือ

- ไม่มีบรรยากาศประชาธิปไตย ก็ไม่อาจให้ความรู้ทางการเมือง
แก่พลเมืองได้อย่างมีชีวิตชีวา ประชาธิปไตยจะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อได้มี
การให้การศึกษาด้านการเมืองแก่พลเมืองที่ทำให้พวกเขาใช้ชีวิตและ
ยอมรับวิธีการประชาธิปไตยเป็นพันธกิจที่ถาวร

- ไม่ว่าจะมื่ออะไรเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองหรือการพัฒนา
ใดๆ สำหรับเยอรมันแล้ว ก็ยังต้องมีภารกิจที่จะให้ความรู้ทางการเมือง
แก่ประชาชนอยู่อย่างต่อเนื่อง ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ เพื่อ
รักษาสังคมที่เคารพในสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

เรื่องหลักๆ ที่จัดอบรมสัมมนาภายในศูนย์แห่งนี้ตั้งแต่แรกเริ่ม
จนถึงปัจจุบัน คือ

1. ประชาธิปไตยสำหรับชาวคริสเตียน ในระบบการเมือง (Chris-
tian democracy)
2. นโยบายกิจการภายในและสังคม
3. การเมืองท้องถิ่น
4. ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อส่วนรวมโดยจิตอาสา
5. นโยบายภายในประเทศ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
6. ระบบเศรษฐกิจเพื่อสังคม (Social Market Economy)
7. การเมืองระหว่างประเทศ
8. การสื่อสารทางการเมือง

โดยเหตุที่ประชาธิปไตยจะคงอยู่ได้ก็โดยที่พลเมืองต้องสนับสนุนประชาธิปไตย รู้จักหน้าที่ทางสังคม ไม่ละทิ้งสังคม เพื่อความดีงามร่วมกัน ซึ่งประเด็นต่างๆ ของการเรียนรู้ทางการเมืองตามหัวข้อข้างต้นบอกถึงเป้าหมายการให้การศึกษามองเมือง เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์และประวัติศาสตร์การพัฒนาประเทศ การเข้าใจถึงรากฐานความคิด ความเชื่อของการก่อสร้างแนวคิดประชาธิปไตยของชาวคริสเตียน การสร้างความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และการมีความรู้พอที่จะแสดงออกทางการเมือง

ศูนย์การศึกษาทางการเมืองเพื่อสร้างพลเมืองอย่างต่อเนื่องนี้เมื่อแรกเริ่มโครงการในปี 1957 มีเยาวชนเข้ารับการฝึกอบรม 47 คน และ 10 ปีให้หลัง ในปี 1966 มีเพิ่มเป็น 23,000 คน สำหรับปัจจุบันนี้ทางมูลนิธิคอนราต อาเดนาวร์ มีโครงการตลอดทุกสัปดาห์ทั้งปี ประมาณ 2,000 งาน ในรูปแบบต่างๆ ทั้งประชุม สัมมนา เสวนา ปฏิบัติการ รวมทั้งทัศนศึกษา สำหรับเยาวชน ผู้ใหญ่ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพตามความเหมาะสม ซึ่งมีผู้เข้าร่วมรวมทุกโครงการแล้วประมาณ ปีละแสนคน

สำหรับเงินที่ใช้ในการบริหารจัดการศูนย์นี้ มูลนิธิคอนราต อาเดนาวร์ ได้มาจากพรรคคริสเตียน เดโมแครต (the Christian Democrat Union of Germany - CDU) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณของรัฐ พูด่างๆ มาจากภาษีของประชาชน ซึ่งทุกพรรคการเมืองของเยอรมันได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐ และมีมูลนิธิภายใต้การสนับสนุนของพรรค เพื่อทำหน้าที่ให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนด้วยกิจกรรมต่างๆ ที่หลากหลาย

สำหรับพรรค CDU นี้เป็นพรรคการเมืองใหญ่ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานและได้มีโอกาสจัดตั้งรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง นับแต่อดีตนายกรัฐมนตรีคอนราต อาเดนาวร์ ก็อยู่ในตำแหน่งติดต่อกัน 3 สมัย

เป็นเวลา 12 ปี หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และหลังจากนั้นไม่นาน ก็มีนายกรัฐมนตรีที่มาจากพรรคนี้อีก 2 คน คือ เฮลเมท โคล (Helmut Kohl) ซึ่งดำรงตำแหน่ง 4 สมัย 16 ปี และคนปัจจุบัน นายกรัฐมนตรีหญิงคนแรกของเยอรมันที่มาจากเยอรมันตะวันออก นางแองเกลา แมร์เคิล (Angela Merkel) ก็ดำรงตำแหน่งก้าวเข้าสู่ สมัยที่ 2 ซึ่งเป็นพรรคการเมืองใหญ่ที่ให้ความสำคัญกับการสร้าง พลเมืองให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้สังคม เยอรมันได้คนที่มีคุณภาพ เข้าใจระบอบการเมือง และใช้ชีวิตตาม ความคิดและความศรัทธาในระบอบการเมืองประชาธิปไตย จนกระทั่ง กลายเป็นวิถีชีวิตทั้งการคิดและการกระทำ

กรุงบอนน์

อย่างไรก็ดี ควรเข้าใจด้วยว่า แม้เงินที่ได้จะมาจากพรรคการเมือง แต่พรรคการเมืองก็ไม่มีอำนาจครอบงำใดๆ และจะไม่มีสิทธิที่จะทำได้ด้วยข้อห้ามของมุลนิธิ ข้อห้ามของพรรคการเมืองที่รองรับโดยกฎหมายของประเทศ ขณะเดียวกัน การใช้จ่ายเงินทุกบาททุกสตางค์ของมูลนิธิคอนราต อาเดนาวร์ ในกิจกรรมต่างๆ ก็ต้องได้รับการตรวจสอบโดยหน่วยงานของรัฐ ขณะเดียวกัน ยังถูกติดตามและถูกตรวจสอบจากประชาชนเยอรมันอยู่เสมอ ซึ่งผู้เขียนขอเล่าประสบการณ์ที่เคยหนึ่งทำงานอยู่ที่มูลนิธิคอนราต อาเดนาวร์ มาหลายปีว่า ในปี 2535 เมื่อเกิดเหตุการณ์เดือนพฤษภาคมนั้น ประชาชนชาวเยอรมันได้ประท้วงไปที่มูลนิธิคอนราต อาเดนาวร์ ที่ กรุงบอนน์ ให้ความช่วยเหลือโครงการในประเทศไทยเพราะทหารได้ใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุม และเป็นข่าวไปทั่วโลก

ที่เล่ามาอย่างยืดยาวก็เพื่ออยากจะทำให้เห็นและชวนให้คิดว่า สำหรับบ้านเรา คงจะดีไม่น้อยหากจะเริ่มสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองอย่างถูกต้องทั้งในการศึกษาใน-นอกระบบ รวมทั้งการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วย ซึ่งต้องมีองค์กรทางสังคมเข้ามาร่วมกันทำหน้าที่ โดยรัฐต้องจัดงบประมาณให้การสนับสนุนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการทำหน้าที่ร่วมกัน ไม่ใช่ทิ้งภาระไว้ที่โรงเรียนอย่างเดียว ซึ่งจะทำให้ไม่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ทรงพลังเพียงพอ อีกทั้งยังจะช่วยให้เกิดการคิด การปฏิบัติตน การใช้ชีวิตตามแบบวิถีของประชาธิปไตยได้แผ่ซ่านไปทั่วทุกกลุ่ม ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ทั่วประเทศ ไม่ใช่สอนประชาธิปไตยในโรงเรียนที่ไร ก็เข้าใจว่าเป็นเพียงแค่การเลือกตั้ง คนทั่วไปก็เข้าใจอย่างนั้น ทำให้เราคิดอะไรไม่ได้มากไปกว่าการเลือกตั้ง กับ ยุบสภา

ผลจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายหลังจากระบอบนาซีที่นำพาประเทศเยอรมันพ่ายแพ้และบอบช้ำจากสงคราม เยอรมันพลิกวิกฤต

เป็นโอกาส สร้างชาติใหม่ด้วยการสร้างคนใหม่และ
สังคมใหม่ด้วยการจัดการศึกษาใหม่ โดยมีเป้าหมาย
ที่ชัดเจน คือ การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่มีความ
รับผิดชอบทั้งต่อตนเองและต่อประเทศชาติ คน
เยอรมันจึงเป็นกำลังที่มีพลังและแข็งแกร่ง มีความ
เป็นพลเมืองเยอรมันใหม่ และเป็นพลโลกในคราวเดียวกัน ภายใต้การ
ปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

* * * *

มนุษย์ไม่มีถิ่นประชาติปไตยในตัวเอง

เวลาย่ำค่ำ วันที่ 11 เมษายน 2553

หลังจากทุกคนเก็บของเข้าที่พักล้างหน้าล้างตาเรียบร้อยแล้วก็เดินชมบริเวณโดยรอบปราสาทไอชโฮลซ์ (Castle of Eichholz) ในยามเย็นก่อนค่ำ อากาศเย็นสบายไม่ถึงกับหนาว บรรยากาศโพล้เพล้เงียบสงบ มีแต่ตัวปราสาท ตั้งเด่นตระหง่านบอกเล่าเรื่องราวแห่งยุคสมัยที่ผ่านความบอบช้ำสู่ความรุ่งเรือง จากปราสาทที่เคยเป็นที่พำนักของครอบครัวผู้มีอันจะกินสู่ศูนย์อบรมวิชาการทางการเมืองเป็นที่บ่มเพาะ พลเมืองเยอรมันให้เติบโตใหญ่ทางความคิดประชาธิปไตย และมีความกล้าแข็งพอที่จะยืนหยัด เชิดหน้าในสายตาของชาวโลกได้อีกครั้ง

เวลา 17.00 น. ชาวคณะทุกคนพร้อมหน้ากันที่ห้องอาหารในปราสาท ดร.ปีเตอร์ เฮเฟล (Dr.Peter Hefele) เจ้าหน้าที่ระดับสูงของมูลนิธิคอนราต อาเดนาวร์ ผู้ดูแลกิจการด้านทวีปเอเชีย รออยู่แล้วเพื่อต้อนรับ และมีล่ามคนสวย อายุไม่น่าจะเกิน 30 ปี ชื่อ แองเจลิกาชมิทท์ (Angelika Schmidt) ทำหน้าที่เป็นล่ามแปลระหว่างการประชุมตลอด 10 วันที่อยู่ไนเยอรมัน แต่ก่อนจะรับประทานอาหารค่ำ ดร.ปีเตอร์ ได้กล่าวต้อนรับอย่างเป็นทางการ ด้วยสาระสำคัญของโครงการว่า “ประชาธิปไตย” ทำให้เราซึ่งไม่เคยได้รู้จักกันเลยได้มาพบกันที่นี่ และเชื่อว่าการมาอยู่ในเยอรมันช่วง 10 วันนี้ ทุกคนจะได้ร่วมคิดร่วมแลกเปลี่ยนไม่เพียงระหว่างชาวเอเชียด้วยกัน แต่รวมถึงชาวเยอรมันด้วยหลักที่ทำให้ประชาธิปไตยในเยอรมันเดินไปได้ ก็คือการมีหลักคิด

(จากซ้าย) คุณฐานะหัตต พุทธสุวรรณ สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน Mrs. Angelika Schmidt (ล่าม) คุณทิพย์พพร ต้นติสุนทร สถาบันนโยบายศึกษา Dr. Marlies Salazar หัวหน้าคณะผู้ดูแลตลอดการประชุม 10 วัน คุณวีโรจน์ เท็งสาและจากสภาผู้แทนราษฎร และรองเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร คุณคัมภีร์ ดิษฐธการ

ทัศนคติ และหลักการปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย ทั้ง 2 สิ่งนี้ต้องสนองตอบต่อกันภายใต้ ระบบการศึกษาเพื่อสร้างและพัฒนาพลเมือง โดยการให้การศึกษาด้านการเมือง (Political Education) แก่ชาวเยอรมันทุกคนให้ได้มีส่วนร่วมทางการเมือง เมื่อเยอรมันมีความสำเร็จ มีเสถียรภาพ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมแล้ว จึงได้จัดให้มีโครงการต่างๆ มากมายทั้งในและต่างประเทศ เพื่อสนับสนุนแนวทางประชาธิปไตยนี้สู่ประชาคมโลกด้วย อาจเรียกได้ว่า แนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของเยอรมันนี้ได้ถูกส่งออกจากประเทศเยอรมัน โดยกระบวนการทำงาน การใช้ชีวิตของคนเยอรมันเอง ผ่านสถานทูต องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศระดับรัฐบาล และมูลนิธิทาง

การเมืองของเยอรมันที่ได้รับเงินจากกระทรวงความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ซึ่งมูลนิธิคอนราต อาเดนาวร์ ก็อยู่ในข่ายนี้ด้วย

จึงกล่าวได้ว่า การทำงานของมูลนิธิทางการเมืองนั้นได้ทำหน้าที่ส่งเสริมในการให้ความรู้และความคิดทางการเมือง (Political Education) แก่ประชาชนนอกระบบการศึกษา เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจในระบอบการปกครองและกลไกการปกครองของประเทศ เป็นการเพิ่มทักษะประชาธิปไตยแก่ประชาชนทุกคน ซึ่งทำคู่ไปกับการศึกษาในระบบ ดังนี้ การเมืองและการศึกษา (Politics and Education) จึงตีคู่ไปด้วยกัน

วันที่ 12 เมษายน 2553

ห้องเรียนเช้านี้ คือ เรื่องความเป็นมาในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) ของประเทศเยอรมัน เป็นการสนทนากับ

ดร.เวอร์เนอร์ บลูเมนทอล (Dr. Werner Blumenthal) หัวหน้าศูนย์ศึกษา (Head of Education Centres) ของมูลนิธิคอนราต อาเดนาวร์ ซึ่งมีอยู่หลายศูนย์ในประเทศเยอรมัน และมีที่ติดาลี่ด้วย

ดร.เวอร์เนอร์ ได้แนะนำให้รู้จักปราสาทไอชโฮลซ์ ที่ได้กลายมาเป็นศูนย์ฝึกอบรมการให้การศึกษาทางการเมืองของมูลนิธิคอนราต อาเดนาวร์ ตั้งแต่ปี 1955 ซึ่งมูลนิธิเอง

ปราสาทไอชโฮลซ์ (Castle of Eichholz) ศูนย์กลางการศึกษาทางการเมือง (Political Education Centre) ของมูลนิธิคอนราต อาเดนาวร์

มีเจ้าหน้าที่ชาวเยอรมันอยู่ทั่วโลก 550 คน มีสำนักงานใหญ่ 2 แห่ง คือ แห่งแรกที่ เซนต์ ออกุสติน (St. Augustin) ตั้งอยู่ ชานกรุงบอนน์ และแห่งที่สอง ตั้งขึ้นภายหลังการรวมประเทศเสรีจในปี 1990 อยู่ที่ กรุงเบอร์ลิน (Berlin)

ดร.เวอร์เนอร์ กล่าวว่ เรื่องการสร้างพลเมืองใหม่ของเยอรมัน ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้น ต้องมี 2 เรื่อง คือ เรื่องการเมือง (Politics) และเรื่องการศึกษา (Education) ความเข้าใจทั้ง 2 เรื่อง ต้องไปพร้อมกันในการสร้างสังคมประชาธิปไตย เรื่อง ประชาธิปไตยจะได้เข้าใจตั้งแต่เด็ก เป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกัน (mutual understanding) ทั้งเรื่องการเมืองและการศึกษาทั่วไป เป็นสองคำที่โดยปกติจะเน้นทางการเมือง แต่ต้องไม่ลืมว่าการศึกษา (Education) มีบทบาทเป็นกลางที่สำคัญในการทำหน้าที่ให้เกิดการเรียนรู้อย่างยั่งยืน สิ่งที่เราพบเห็นข่าวทางโทรทัศน์ ได้ยินทางวิทยุ ล้วนไม่ใช่การศึกษา เพื่อสร้าง

ภาพด้านหลังปราสาทหินสุสานและสนามหญ้าขนาดใหญ่

พลเมือง หรือพัฒนาพลเมือง หากแต่เป็นเพียงการรับข้อมูลข่าวสารทางการเมืองเท่านั้น (Political Information)

ดร.เวอร์เนอร์ กล่าวว่า ด้วยเหตุที่ **“มนุษย์ไม่ได้มีสิทธิประชาธิปไตยมาตั้งแต่เกิด เขาจึงไม่ได้เกิดมาเพื่อเป็นนักประชาธิปไตย นักประชาธิปไตยจึงต้องถูกสร้างขึ้น”** ด้วยวิธีการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) การสร้างการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในประเทศเยอรมันจึงมีประวัติศาสตร์และความเป็นมา โดยมีเป้าหมายชัดเจนว่าต้องการอะไร สังคมเยอรมันที่บอบช้ำจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ต้องตอบโจทย์ที่ต้องการเดินไปสู่เป้าหมาย โดยใช้เครื่องมือสำคัญ คือ

1. ส่งเสริมคุณค่าประชาธิปไตย
2. การให้ข้อมูล ความรู้เกี่ยวกับสังคมและกฎหมาย
3. ส่งเสริมกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางสังคม
4. ให้ความรู้ทางการเมือง ปลุกฝังทัศนคติการวิพากษ์วิจารณ์ และมีความคิดเห็นของตนเอง

เครื่องมือเหล่านี้ถูกนำมาใช้เพื่อไปสู่เป้าหมายหลัก คือ ผนึกรวมชาติเยอรมันให้เป็นหนึ่งเดียว ถนนทุกสาย การกระทำทุกการกระทำ และทุกความคิด ต้องตระหนักถึงความล้มเหลวจากระบบเผด็จการ และต้องมุ่งสู่ระบอบประชาธิปไตยโดยมีจุดหมายปลายทางที่การรวมชาติ การมีธงชาติของตนเอง และการได้ร่วมร้องเพลงชาติด้วยกัน การพัฒนาประเทศของเยอรมันด้วยการสร้างระบบการศึกษา เพื่อสร้างคนให้มีความคิดเพื่อส่วนรวมและมีความรับผิดชอบต่อสังคม จึงได้พัฒนาต่อยอดสู่ความสำเร็จตั้งแต่ปี 1960 อันเป็นยุคเศรษฐกิจเฟื่องฟู (Economic Miracle) ภายหลังสงครามโลกเพียง 15 ปี และพัฒนาไม่หยุดยั้งทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง จนกระทั่งสามารถรวมประเทศเป็นเอกภาพได้ในปี 1990

ดร.เวอร์เนอร์ กล่าวว่า การให้การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) ในระบอบประชาธิปไตย เป็นอะไรที่ต้องการการดูแลยิ่ง ดูให้เติบโตไม่สิ้นสุด เป็นการสร้างระบบการศึกษาใหม่ (Re-education) ที่มองเห็นแต่ด้านบวก (optimistic) การสร้างระบอบประชาธิปไตย ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงเป็นการเริ่มต้นที่ถูกทางสำหรับชาวเยอรมัน การศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองจึงเป็นการศึกษาเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งมี 2 ด้าน คือ การศึกษาทางการเมืองในระบบโรงเรียน เป็นการบ่อนความรู้อะบบโครงสร้างอำนาจทางการเมือง และการศึกษาทางการเมืองนอกระบบ สำหรับทุกเพศ ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ ให้มีพื้นฐานการมีส่วนร่วมทางการเมือง

เรื่องแนวทางการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองนี้ ผู้นำรัฐบาล และองค์กรต่างๆ จะใช้โอกาสในการพูดเรื่องการสร้างพลเมืองของประเทศ เป็นการทั่วไปอยู่เสมอ เพื่อตอกย้ำให้ไปในทิศทางเดียวกัน และเป็นสาระหลักของการสร้างคนและสร้างชาติ ซึ่งเรื่องดังกล่าวนี้ รัฐบาลจะไม่ทำเองโดยตรงทั้งหมด แต่จะกระจายความรับผิดชอบไปที่องค์กรทางการเมือง อาทิ พรรคการเมือง มูลนิธิทางการเมือง และองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรให้เข้ามาทำงานด้านนี้อย่างเต็มที่ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น จนถึงระดับชาติ โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล สำหรับมูลนิธิทางการเมืองต่างๆ มีฐานะเป็นเอกเทศ ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของพรรคการเมือง และดำเนินงานอย่างโปร่งใส มูลนิธิเหล่านี้ได้มีบทบาทในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ให้คนเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ทะเลาะกันอย่างรุนแรง โดยยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของคนส่วนน้อย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นหลักการสำคัญของประชาธิปไตย

ดร.เวอร์เนอร์ บอกว่า ต้องขอบคุณระบบการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) ที่ทำให้ทุกวันนี้เยอรมันมีประชาธิปไตยที่

เข้มแข็ง และด้วยคุณค่าของประชาธิปไตยทำให้เรากินอยู่อย่างมีศีลธรรม (Eating with Morality) ประชาธิปไตยสอนให้คนอยู่รอด รู้ว่าจะหากินและอยู่รอดได้อย่างไร โดยที่สังคมอยู่ได้และเริ่มจัดบ้านเมืองเข้าที่เข้าทาง จัดระบบสวัสดิการเข้าสู่ระบบการเมือง ทำให้คนเยอรมันเข้าใจมากขึ้นว่า ประชาธิปไตยจะให้อะไรกับประชาชน พรรคการเมืองเข้ามาทำหน้าที่อะไร คนที่ทำงานด้านการศึกษาเพื่อพลเมือง ก็จะเชื่อมโยงกับพรรคการเมือง เกิดคำสำคัญที่ว่า “การมีส่วนร่วม” (participation) การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) จึงเกิดจากภายในสังคมเยอรมันเอง ไม่ใช่ นำมาจากภายนอก และด้วยการศึกษาลักษณะนี้ จึงต้องจัดให้มีการศึกษาทางการเมือง (Political Education) ควบไปด้วย

ความสำเร็จของเยอรมันตะวันตกในทศวรรษที่ 1960 โดยเฉพาะความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ (Economic Miracle) ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าส่วนหนึ่งเกิดจากการวางรากฐานทางสังคมใหม่โดยใช้กระบวนการการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) โดยมีการศึกษาทางการเมือง (Political Education) ด้วย

การศึกษาดังกล่าวนี จะ เป็นวิธีการที่จะทำให้ประชาชนเยอรมันโดยทั่วไปได้กลายเป็นพลเมืองที่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นวิธีการสำคัญในการส่งผ่านค่านิยมประชาธิปไตย และทำให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นว่าตนมีขีดความสามารถที่จะมีส่วนร่วม มีบทบาททางการเมืองและเชื่อในพลังของตน ซึ่งเป็นความพยายามอย่างยิ่งยวดที่จะไม่ให้ระบอบเผด็จการหวนกลับมาอีก

หากเทียบประสบการณ์การศึกษาในระบอบเดิมของเยอรมันนั้น มีลักษณะให้การอบรมสั่งสอนทางการเมืองแก่ประชาชน และถูกระบบนาซีนำไปใช้ให้ผู้ถูกปกครองมีทัศนคติการมองโลกแบบตามผู้นำ การศึกษาสมัยเก่าจึงเป็นการศึกษาที่ผู้เรียนเป็นผู้รับฟังเพียงฝ่ายเดียว

ส่วนผู้สอนคือผู้ให้ความรู้ความกระจ่างแต่ฝ่ายเดียวเช่นกัน ทำให้ผู้เรียนไม่ได้มีโอกาสบรรลุนิติภาวะทางความคิด ผู้เรียนไม่มีความสามารถในการแยกแยะความขัดแย้งต่างๆ ได้

ที่สำคัญที่สุดสำหรับเป้าหมายของการให้การศึกษาทางการเมือง (political education) ก็คือ การสร้างความสามารถของพลเมืองในการวิพากษ์วิจารณ์อันเป็นการปลดปล่อยอิสรภาพทางความคิดให้กับทุกคน โดยเฉพาะคนด้อยโอกาสทางสังคม เช่น กรรมกร

การให้การศึกษาทางการเมืองจึงมีความชอบธรรมที่จะมุ่งทำให้พลเมืองมีความรู้และมีความพร้อมที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยวิจรรณญาณ และกล้าที่จะวิพากษ์วิจารณ์ไม่ใช่แค่พร้อมที่จะมีส่วนร่วมมิเช่นนั้นอาจกลายเป็นเพียงผู้ตามที่เข้าไปร่วมกับผู้อื่นเท่านั้น

หลักการพื้นฐานสำคัญเพื่อการศึกษาทางการเมือง 3 ประการ ซึ่งมูลนิธิการเมืองและองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องยึดถือคือ

1. ห้ามชี้นำทางความคิด การให้การศึกษาทางการเมืองนั้นห้ามผู้สอนไม่ให้ชักนำหรือโน้มน้าวให้เห็นหรือเข้าใจความคิดทางการเมืองเพียงด้านใดด้านหนึ่งว่าถูกต้องที่สุด ซึ่งจะเป็นการครอบงำทางความคิดของผู้เรียน

2. การสอนต้องนำเสนอข้อพิพาท ข้อขัดแย้งด้านจุดยืนต่างๆ ทางวิชาการ ทางด้านการเมืองตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดข้อถกเถียง เป็นการศึกษากรณีทางการเมืองต่างๆ เพื่อแสดงจุดยืนที่แตกต่างกัน และแสดงถึงความรับผิดชอบ

3. ห้ามองค์กรและสถาบันทางสังคมต่างๆ ชี้นำทางความคิดต่อบุคคล ความคิดและความเชื่อทางการเมืองต้องเกิดจากวิจรรณญาณของแต่ละบุคคล ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลขององค์กรหรือสถาบันที่ตนสังกัด

สำหรับมูลนิธิคอนราต อาเดนาวร์ ได้จัดให้มีโครงการการศึกษาทางการเมือง (Political Education Program) ตลอดทั้งปี ทุกกลุ่มอาชีพ ทุกเพศ ทุกวัย ถ้ากลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียน ก็จะจัดแคมป์ (Civic Education Camp) โดยส่งจดหมายเชิญตรงไปที่ผู้อำนวยการโรงเรียนให้ส่งนักเรียนเข้าโครงการได้ 2 คน ให้ระบุชื่อมาทางมูลนิธิก็จะเชิญนักเรียนเข้าด้วย โดยหยุดเรียนได้ถือเป็นสิทธิพิเศษ และนักเรียนที่ผ่านโครงการแล้ว ก็สามารถแนะนำชื่อเพื่อนไว้ที่มูลนิธิเพื่อที่จะได้รับโอกาสในการเข้าค่ายในครั้งต่อไป ทำให้การให้การศึกษาดังกล่าวนี้ นอกกรอบระบบแก่เยาวชนประสบผลสำเร็จอย่างรวดเร็วด้วยความร่วมมือจากองค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง รวมถึงองค์กรธุรกิจเอกชนด้วย ก็จะมีการเข้ารับการอบรมทางการเมืองอยู่เสมอ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใดเช่นกัน

การให้การศึกษาดังกล่าวนี้ จึงเป็นกระบวนการเรียนรู้พิเศษที่แตกต่างจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ทำให้คนไม่เฉื่อยทางการเมือง ไม่ปล่อยให้การเมืองอยู่ในมือของนักการเมืองแต่เพียงกลุ่มเดียว การเมืองจึงเป็นเรื่องของทั้งปัจเจกบุคคล และเป็นเรื่องส่วนรวมในคราวเดียวกัน

นับว่าเป็นกุศโลบายที่แยบยล ไม่ปล่อยให้ความรับผิดชอบทางการเมืองอยู่ในมือของคนใดคนหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นความรับผิดชอบร่วมกันของคนทั้งสังคม

การให้ความรู้ทางการเมือง (Political Education) จึงเป็นการกระตุ้นให้พลเมืองมีสำนึกรับผิดชอบทางสังคม ไม่ใช่แสวงหาแต่ประโยชน์สุขส่วนตนในฐานะปัจเจก โดยไม่ใส่ใจต่อทุกข์-สุขของส่วนรวม

การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) จึงเป็นอาณัติทางการเมืองที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญของเยอรมัน (Basic Law)

ประสบการณ์ของเยอรมันบอกเราชัดเจนว่า การศึกษาที่สำคัญยิ่งไม่ได้ได้อยู่แต่ในโรงเรียน หากอยู่ในสังคมใหญ่รอบตัวเรา การศึกษาทางการเมือง (Political Education) แก่พลเรือนนอกโรงเรียนที่มีอยู่อย่างต่อเนื่อง คือ ส่วนประกอบชิ้นสำคัญของการสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตย และทำให้เพิ่มจำนวนนักประชาธิปไตยในประเทศเยอรมันไม่สิ้นสุด

เพราะระบอบประชาธิปไตย ต้องการพลเมืองที่เป็นนักประชาธิปไตย

* * * *

ชีวิตพื้น ๆ แบบประชาธิปไตย

13 เมษายน 2553

ความจริงเรื่องที่จั่วหัวไว้ “ชีวิตพื้น ๆ แบบประชาธิปไตย” ของการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Democracy as Lifestyle Basic of Education for a Democratic Citizenship) ได้เริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เมื่อวานบาย (12 เมษายน) แล้ว และต่อเนื่องจนถึงวันนี้ทั้งวัน โดยวิทยากรคนเดียวกัน คือ ดร.มิคาเอล ฮอลแลนเดอร์ (Dr. Michael Hollaender) ประวัติส่วนตัวท่านน่าสนใจ บรรพบุรุษเป็นชาวเยอรมัน แต่ไปบุกเบิกสร้างรากฐานที่ฮอลันดา ต่อมาพ่อ-แม่ก็พา ดร.ฮอลแลนเดอร์ กลับมาอยู่เยอรมัน จึงตั้งนามสกุลว่า ฮอลแลนเดอร์ เพื่อให้รู้ประวัติของตระกูล

ดร.มิคาเอล ฮอลแลนเดอร์ เคยทำงานวิจัยให้กับมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ เมื่อครั้งอยู่ที่อินโดนีเซียหลายปี และเคยมาประเมินผลงานของสถาบันฯ เมื่อ 4 ปีที่แล้ว การพบกับผู้เขียนอีกครั้งที่เยอรมันคราวนี้ จึงรู้สึกเหมือนคนคุ้นเคย ปัจจุบันท่านทำงานอยู่ที่มูลนิธิคาร์ล คูเบล (Karl Kuerbel Stiftung)

การเป็นนักเรียนในห้องเรียนกับ ดร.ฮอลแลนเดอร์ ยอมรับว่าหนึ่งวันครั้งนี้ มีการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันมาก ทั้งการพูด การเขียน เรียกว่า ลุก หนึ่ง ไม่หยุดอยู่กับที่ ไม่มีบรรยากาศเดิมๆ แบบสไลด์ห้องเรียนไทยๆ เป็นการแสดงการมีส่วนร่วมจากการคิดวิเคราะห์ของแต่ละคน ไม่มีประเภทคิดหรือทำตามกันให้การประชุมจบๆ ไปง่ายๆ เพื่อจะได้ออกจากห้องไปเร็วๆ

การตั้งโจทย์การเรียนรู้มีหลายเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นการคาดหวังจาก การเรียนครั้งนี้ การจัดการ เทคนิค และวิธีการ เพื่อส่งเนื้อหาสู่กลุ่ม เป้าหมาย โอกาส และข้อจำกัดของการมีส่วนร่วม สุดยอด 10 วิธีเด่น ในการทำงานกลุ่ม และเราจะพิสูจน์ความสำเร็จได้อย่างไร ซึ่งทั้ง 5 เรื่อง นี้ ต้องอยู่ในห้องฝึกอบรมหนึ่งวันครึ่ง

ซึ่งเมื่อแรกดูกำหนดการ ก็รำพึงกับตัวเองว่า สงสัยต้องนั่ง จดแหลกจากการบรรยาย และต้องมีการหลับแสบๆ แต่ปรากฏว่าทุกหัวข้อ ไม่มีการบรรยาย มีแต่การนำเสนอโจทย์ให้ทำทั้งโดยแต่ละคน และ ทำเป็นกลุ่ม มีการเสนอความคิด ประมวลจากประสบการณ์ของแต่ละคน และผสมผสานกับการทำงานกลุ่ม ทุกคนที่อยู่ในห้องไม่มีใครไม่ได้เป็นผู้แสดงสักคนและทุกๆ ความคิดเห็นที่ทุกคนได้เสนอ ก็ได้ใช้ทั้งวิธีการพูด และใช้เขียนบนกระดาษการ์ดหลากสีส้น และหลายรูปแบบ ทั้งแบบ สีเหลี่ยมและวงกลม ปากกาสารพัดสีมีให้เลือกใช้ไม่ต้องรอแย่งใคร

นอกจากนี้ ก็ยังมีการเล่นละคร (Role play) เพื่อให้สังเกต และตีความจากที่เห็นและสัมผัสได้จากการแสดง อันนี้น่าสนใจมาก เพราะบ้านเราไม่ได้นำมาใช้ในการประชุมกลุ่มเล็กขนาดไม่เกิน 30 คน เพราะ role play ที่เราเห็นและตีความอาจไม่ใช่เนื้อหาแท้จริง ที่ซ่อนอยู่ เรื่องนี้สอนให้เราเห็นว่า ปรากฏการณ์ที่เห็นอยู่ตรงหน้านั้น มีความจริงที่ต้องหา ประเภทว่า สิ่งที่เห็นด้วยตา ก็ยังไม่ใช่ความจริงแท้ ประชาธิปไตยจึงสอนให้แสวงหาข้อเท็จจริงและการใช้เหตุผลเพื่อให้เกิด การสังเคราะห์ข้อมูลและมีวิจาร์ณญาณพอที่จะกล้าตัดสินใจและคิด ได้ด้วยตนเองโดยไม่ตามผู้อื่น

อีกเรื่องหนึ่งที่ ดร.ฮอแลนเดอร์ ให้ทุกคนเล่นปิดท้ายด้วยการ แบ่งกลุ่ม 2 กลุ่ม ให้ทำงานในหัวข้อ การเรียนจากการสอน และการ เรียนจากการลงมือปฏิบัติ อันไหนดีกว่ากัน ชาวเอเชียซึ่งมักคุ้นกับการ

เรียนหนังสือจากการสอนของคุณครู จึงก้าวทำออกมารวมกลุ่มกันใน สักส่วนเกินครึ่งจากผู้เข้าร่วมโครงการครั้งนี้ 15 คน ส่วนตัวผู้เขียนเอง และคุณฐานทัต พุทธสุวรรณ จากสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน เลือกลงอยู่ในกลุ่มหลัง มีการระดมสมองกัน ถกเถียงกันในกลุ่ม ถึงข้อดี ของการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง (Learning by doing) ว่าดีกว่าการเรียน จากการสอนให้ทำตามครูอย่างไร

เมื่อทั้งสองกลุ่มพร้อมแล้ว ก็ออกมายืนเผชิญหน้ากัน ดร.ฮอแลน เดอร์ อยู่กลาง มีเพื่อนชาวเขมรผู้นำรัก เป็นคนเฮฮา มีสาระ และคอย เต็มเสียงหัวเราะให้พวกเราทุกคนเสมอ ชื่อ โยก บุนนา (Yok Bunna) ทำงานในองค์กรพัฒนาเอกชนด้านพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาในกัมพูชา บอกว่า เขาเห็นด้วยทั้งสองวิธี จึงได้รับเกียรติให้เป็นคนตัดสินอยู่ ตรงกลางด้วย

เมื่อแต่ละกลุ่มยืนพร้อมหน้ากันแล้วก็ถึงคราวส่งคนผีปากดี ออกไปเสนอความคิดต่อสู้อีกด้วยเหตุด้วยผล ยืนเถียงกัน ต่างฝ่ายต่าง ส่งคนออกไปช่วยต่อความคิดให้อีกฝ่ายยอมรับ เป็นที่สนุกสนาน ครั้นครบดีมาก

สุดท้าย จึงสรุปพร้อมกันว่า การเรียนจากการที่มีครูสอน ก็มีส่วนดี เพราะบางเรื่องต้องมีพื้นฐานความรู้เดิมนำมาก่อน ครูจึงเป็นผู้ป้อนให้ ส่วน การเรียนจากการลงมือทำ ก็จะเป็นการเสริมทักษะให้เกิดความรู้จริง จากตัวผู้เรียน ซึ่งทั้งสองส่วนมีความสำคัญไม่แพ้กัน ขึ้นอยู่กับว่าจะใช้ ในโอกาสใดจึงจะเหมาะสมกับการเรียนรู้ในแต่ละเรื่อง แต่ที่ดีที่สุดคือ การใช้ทั้งสองวิธีร่วมกัน

เรื่อง “ชีวิตพื้นฐาน แบบประชาธิปไตย” (Democracy as Lifestyle Basic) ดร.ฮอแลนเดอร์ ได้แสดงให้เห็นโดยผ่านการฝึกอบรมครั้งนี้ จึง ทำให้เราเข้าใจด้วยการเรียนรู้กลวิธี (method) ครั้งนี้ว่า ในทุกกิจกรรม ในทุกการงาน ต้องการการร่วมคิด ร่วมถกเถียง ให้ฟังมากๆ แลก

เปลี่ยนมากๆ และได้ร่วมทำ จากการได้แสวงหาข้อเท็จจริง มีความรู้จริง จนสามารถนำไปตัดสินใจได้ด้วย เป็นเรื่องพื้นๆ และเป็นวิถีที่ปฏิบัติกันทั่วไปจนเป็นเรื่องธรรมดาพื้นฐานของสังคมประชาธิปไตย

ชีวิตพื้นๆ แบบนี้ พอจะสร้างขึ้นในห้องเรียนของเรา ในโรงเรียน บ้านเราและในสังคมไทยเราได้ไหมหนอ?

เรียนกับ ดร.ฮอลแลนด์อร์ ไม่มีเอกสารแจก ผู้เขียนก็จดอะไรไม่ได้เลย ทุกวินาทีที่ฟัง คิด พุด เขียน นำเสนอ เพลอแพล็บเดียว หนึ่งวันครึ่ง หมดเวลาแล้ว ผู้เขียนต้องรีบขึ้นที่กตอนกลางคืน เมื่อกลับมาเมืองไทยแล้วได้เขียน e-mail ไปขอความกรุณาให้ ดร.ฮอลแลนด์อร์ อธิบายเพิ่มในเรื่องเทคนิคที่ต้องลงในรายละเอียด ซึ่งก็ได้เพิ่มมาอีกมาก

Dr. Michael Hollaender และ Dr. Marlies Salazar ถ่ายภาพร่วมกับผู้ร่วมเดินทางจาก 5 ประเทศ

คำวันที่ 13 เมษายน

ร่วมรับประทานอาหารกับหลานคนแรกของอดีตนายกรัฐมนตรี 3 สมัย และรัฐบุรุษของประเทศเยอรมัน

ตกค่ำ วันนี้มีรายการพิเศษสุด ชาวอาเซียนทั้ง 5 ประเทศ ได้รับเชิญให้ร่วมโต๊ะรับประทานอาหารค่ำกับ ดร.คอนราด อาเดนาวร์ (Dr.Konrad Adenauer) ทายาทคนสำคัญของอดีตนายกรัฐมนตรีและรัฐบุรุษ คอนราด อาเดนาวร์ ทุกคนรู้สึกตื่นเต้นกับการจัดเลี้ยงครั้งนี้ โดยเฉพาะผู้เขียนเอง ซึ่งเคยทำงานให้กับมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ มานานหลายปีก่อนหน้านี้ อีกทั้งยังเคยเขียนบทความเกี่ยวกับความคิด ชีวิต และการทำงานของท่านอดีตนายกรัฐมนตรีท่านนี้มาหลายตอน เรื่อง “คอนราด อาเดนาวร์ ราลิก” ทำให้ผู้เขียนยิ่งอยากพบและอยากคุยด้วยมากยิ่งขึ้น

ความโชคดีของผู้เขียน คือ การได้รับเกียรติให้ได้ที่นั่งตรงข้ามกับ ดร.อาเดนาวร์ ทำให้มีโอกาสได้นั่งคุย ซักถามได้มากกว่าคนอื่น อีกทั้ง

ทุกคนร่วมโต๊ะรับประทานอาหารค่ำกับ Dr.Konrad Adenauer ผู้เป็นหลานปู่ของอดีตนายกรัฐมนตรี
และรัฐบุรุษ Konrad Adenauer แห่งประเทศเยอรมัน

ท่านทราบมาก่อนว่าผู้เขียนเคยทำงานกับทางมูลนิธิแห่งนี้ จึงทำให้ท่านให้ความสนใจที่จะสนทนาด้วยเป็นพิเศษ

ดร.คอนราด อาเดนาวร์ (Dr.Konrad Adenauer) นั้น ท่านเป็นหลานปู่คนแรกที่ได้รับการตั้งชื่อให้เหมือนคุณปู่ อีกทั้งยังเกิดและเติบโตในบ้านของปู่ จึงได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากปู่โดยตรง ซึ่งปู่เป็นคนดูแลและเข้มงวดมาก ท่านยังเคยถูกลงโทษด้วยการตีด้วย ปู่ของท่านเป็นคนมีระเบียบวินัยสูง การแต่งกายต้องพิถีพิถันมาก ปู่ให้ความสำคัญกับความขยัน อดทน และเคร่งครัดในศีลธรรม ท่านเดินตามเส้นทางของปู่ในวัยเรียน คือสำเร็จทางด้านกฎหมายระดับปริญญาเอกเช่นเดียวกันแต่ไม่เหมือนกันในทางการเมือง เพราะท่านยึดอาชีพเป็นนักกฎหมาย ได้รับการยกย่องว่าเป็นนายความที่ประสบความสำเร็จและมีชื่อเสียงที่สุดคนหนึ่งของประเทศเยอรมัน นอกจากนี้ยังเป็นบุคคลกิตติมศักดิ์ของมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ ที่ได้รับเกียรติให้ร่วมงานสำคัญๆ ของมูลนิธิและงานระดับชาติอีกด้วย

Dr.Konrad Adenauer (หลานปู่)
 นายความผู้มีชื่อเสียงที่สุดคนหนึ่งของเยอรมัน

ระหว่างรับประทานอาหารที่ภัตตาคารหรูหราที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของเมืองโคโลญน์ ชื่อ Früh ซึ่งตั้งในปี 1904 นั้น ดร.อาเดนาวร์ กล่าวว่า ท่านมักได้รับเชิญให้ไปงานสำคัญๆ ที่เป็นทางการทั้งของมูลนิธิ คอนราดฯ และของรัฐบาล และหลายครั้งก็ต้องรับประทานอาหารค่ำด้วยเช่นครั้งนี้ เหมือนเป็นหน้าที่ที่ต้องทำให้กับปู่ ด้วยใบหน้าอึมเิบ ดวงตาสดใส ยิ้มละมัยเป็นมิตร ทำให้ท่านออกจะดูอุดมสมบูรณ์ต่างจากปู่ที่ผอมมาก ท่านพูดต่อว่าปู่ทำงานหนัก อีกทั้งเกิดและเติบโต

ในสมัยสงครามโลกถึง 2 ครั้ง คนเยอรมันในสมัยปู่จึงมีฐานะเดียวกัน คือ จนทั้งประเทศ ทำให้คนเยอรมันในยุคของปู่มีความพอมเหมือนๆ กัน ท่านเป็นหลานคนแรกและใกล้ชิดกับปู่มากที่สุด และภูมิใจในสิ่งที่ปู่สร้างไว้ให้กับคนเยอรมันทุกคน ทุกวันนี้ ลูกหลานผู้สืบสกุล อาเดนาวร์ ไม่มีใครเป็นนักการเมืองเหมือนปู่ แต่ทุกคนสนับสนุนแนวทางการเมืองของปู่ที่วางรากฐานไว้จนทุกวันนี้ หลายคนเป็น ทนายความ นักกฎหมาย นักวิชาการ และนักธุรกิจชั้นนำของประเทศเยอรมันทั้งสิ้น

ขณะนั่งคุยอย่างออกรส ผู้เขียนก็อดที่จะนึกเปรียบเทียบที่บ้านเราไม่ได้ ลัทธิคอมมิวนิสต์ ลูกแทนพ่อ ภรรยาแทนสามี จึงมีให้เห็นกันอยู่ทั้งในรัฐสภา และในคณะรัฐมนตรี

การสื่อสารทางการเมือง : พลเมืองมีส่วนร่วมทางการเมือง

14 เมษายน 2553

เช้าวันนี้พักอยู่ที่ปราสาทที่เดิมเพื่อรับฟังการบรรยายเรื่องการสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) โดย มร.ราล์ฟ กูเด็นซอพ (Mr. Ralf Gündenzopf) หัวหน้าฝ่ายการสื่อสารทางการเมือง (Head of Political Communication) ของมูลนิธิคอนราต อาเดนาัวร์ หัวข้อเรื่องนีถือเป็นส่วนหนึ่งของการให้การศึกษาทางการเมืองแก่พลเมือง เพื่อให้คนเยอรมันได้รับความรู้ และเทคนิค กลวิธีต่างๆ ที่ใช้ในการสื่อสารทางการเมืองได้เท่าเทียม และเท่าทัน นักการเมือง และเป็นโอกาสเปิดให้คนที่สนใจการเมืองได้เข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงกับพรรคการเมืองอีกด้วย มูลนิธิคอนราต อาเดนาัวร์ จึงได้มีการจัดฝึกอบรม และบรรจุในโครงการสัมมนา และฝึกอบรม ทุกๆ ปี ไม่ใช่จัดขึ้นเฉพาะเมื่อจะมีการเลือกตั้งเท่านั้น

การสื่อสารทางการเมืองนั้น หัวใจสำคัญคือเนื้อหาสาระที่จะส่งออกไปสู่สาธารณะ เพื่อให้คนสนใจ และไม่เบื่อการเมือง ไม่เพียงแต่ต้องการสร้างความนิยมทางการเมืองให้กับนักการเมืองหรือพรรคการเมืองเท่านั้น ดังนั้น ชุดของความรู้ที่จะสื่อสารออกไปจึงควรมีการจัดการให้เป็นระบบและลำดับความสำคัญเพื่อกระตุ้นพลเมืองให้สนใจ ติดตาม ตื่นตัว และเกาะติดงานการเมืองอย่างต่อเนื่อง ในเบื้องต้น วิทยากรบอกว่า พรรคการเมืองต้องมีความชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ ต้องบอกว่าเป็นใคร และต้องการทำอะไรเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

การสื่อสารของนักการเมืองต้องไม่ทำให้พรรคการเมืองเสื่อมความนิยมลง จนกระทั่งทำให้ผู้ลงคะแนนเสียงลังเลที่จะตัดสินใจ การชะลอการตัดสินใจของผู้ลงคะแนนเสียง ก็เป็นเทคนิคอย่างหนึ่ง ซึ่งพรรคการเมืองจะต้องหาทางสื่อสารด้วยการเติมเต็มข้อมูลที่ เป็นประโยชน์ระหว่างรอการตัดสินใจ แล้วตามด้วยการเร่งหรือ เรียวกร้องให้พลเมืองพุ่งความสนใจ และกระตุ้นให้เกิดความต้องการที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง อันเป็นฉากสุดท้ายของการชี้ขาดทางการเมือง โดยให้พลเมืองมีข้อมูลที่ครบถ้วน นอกจากนี้ การสื่อสารทางการเมืองที่ดียังช่วยให้พรรคการเมืองได้รับความสนใจ และสามารถสร้างสมาชิกทางการเมืองหน้าใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมายอีกด้วย

การฝึกอบรมเรื่องการสื่อสารทางการเมืองนี้ ถือเป็นหน้าที่ของมูลนิธิทางการเมือง เช่น มูลนิธิคอนราต อาเดนาวร์ ได้ทำอยู่ เพราะถือเป็นส่วนหนึ่งของการให้การศึกษาด้านการเมือง (Political Education) เพื่อเพิ่มความแข็งแกร่งให้กับการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) ของเยอรมัน

หน่วยงานด้านการสื่อสารทางการเมืองของมูลนิธิคอนราต อาเดนาวร์ มีงานหลักๆ ที่ทำ คือ

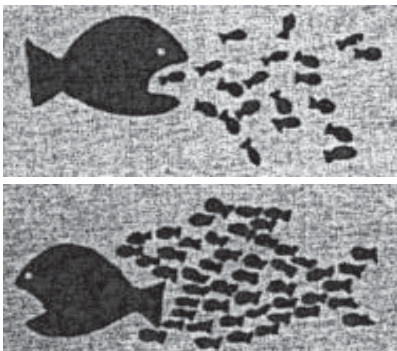
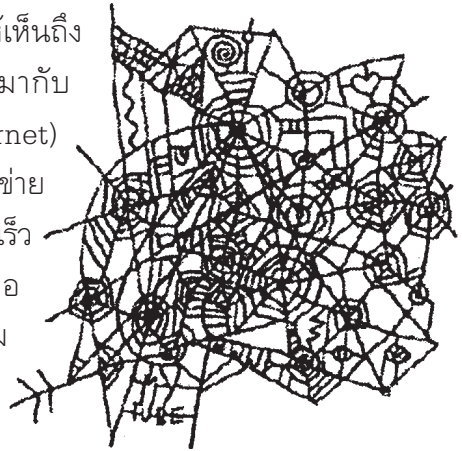
1. การศึกษาวิจัย ซึ่งให้ความสำคัญครอบคลุมทั้งการทำวิจัย การผลิตบทความทางวิชาการ การให้ความเห็นแก่สังคม การติดตามการเลือกตั้ง เพื่อประมวลผลเป็นความรู้สู่สาธารณชน

2. การจัดสัมมนาเพื่อให้ความรู้ด้านเทคนิค และกลวิธีที่จะสื่อสารงานทางการเมืองตั้งแต่ระหว่างบุคคล หรือกับประชาชนทั่วไป เช่น การล็อบบี้ (Lobby) การประชาสัมพันธ์ (Public Relations) และ การทำการตลาดทางการเมือง (Political Marketing) เพื่อเจาะกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน

3. การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับผู้สนใจที่จะเข้าร่วมงาน การเมืองหรือทำงานการเมือง ก็จะมีการสอนการออกแบบเว็บ (web) การเขียนสุนทรพจน์ (speech writing) การพูดในที่สาธารณะ (public speaking) รวมถึงการฝึกอบรมให้กับสื่อ (Media Training) ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้ผู้สนใจสามารถนำสิ่งเหล่านี้มาใช้สนับสนุนงาน ด้านการเมืองได้อย่างสร้างสรรค์

ฝ่ายงานด้านการให้ความรู้การสื่อสารทางการเมืองนี้ มีทีมงาน 6 คน เมื่อปี 2009 นั้น มูลนิธิฯ ได้จัดโครงการด้านการสื่อสารทางการเมืองตลอดทั้งปี 90 ครั้ง มีผู้ผ่านการฝึกอบรม 1,500 คน

นอกจากนี้ ผู้บรรยายได้ชี้ให้เห็นถึง พลังการสื่อสารในรูปแบบใหม่ที่มากับ ความเร็วอย่างอินเทอร์เน็ต (Internet) ทุกรูปแบบ ซึ่งส่งเสริมให้เกิดเครือข่าย ทางการเมืองอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว เสมือนหนึ่งเป็นเว็บ (web) หรือ โยแมงมุมที่ทรงพลังจากใยที่ขยุ้ม เป็นกลุ่มเล็กๆ ภายใต้เว็บใหญ่ ทำให้การสื่อสารงานด้านการเมือง

แผ่กระจายไปได้มาก อีกทั้งเมื่อโลก เปลี่ยนไปการรณรงค์ทางการเมือง ก็ต้องปรับตัวจากทัศนคติเดิมที่ว่า ปลาใหญ่กินปลาเล็ก กลับกลายเป็นว่าปัจจุบันนี้ ปลาใหญ่ถูกฝูง ปลาเล็กไล่ต้อนเอา ด้วยเหตุนี้ การสื่อสารทางการเมือง จึงต้อง ให้ความสำคัญกับประชาชนให้มาก

ความน่าเชื่อถือและความชัดเจนของข้อมูลที่พรรคการเมืองสื่อถึงประชาชนจึงต้องคำนึงเป็นพิเศษ มิเช่นนั้นจะถูกประชาชนรวมพลังขับไล่และเสื่อมศรัทธา การสื่อสารจึงเป็นหัวใจเพื่อให้พลเมืองมั่นใจต่อพรรคการเมือง โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นทั่วประเทศ ดังจะเห็นได้ว่าการหาเสียงทางการเมืองที่ผ่านมา พรรคคริสเตียนเดโมแครต (CDU) ได้เน้นไปที่ท้องถิ่น (Going Local) เป็นหลักเพื่อสร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นให้กับท้องถิ่น และการหาเสียงก็ใช้ระบบเว็บแบบใยแมงมุมผ่านระบบอินเทอร์เน็ตอย่างได้ผล

ความน่าสนใจอย่างหนึ่งสำหรับการเมืองเยอรมันก็คือ คนเยอรมันสามารถสั่งซื้อโปสเตอร์ของพรรคการเมืองผ่านอินเทอร์เน็ตได้ ใครชอบพรรคไหน โปสเตอร์แบบไหน ก็สามารถซื้อหาไปติดเพื่อประกาศตนสนับสนุนพรรคการเมือง หรือนักการเมืองที่ตนชื่นชอบได้ นับว่ามีความทันสมัยก้าวหน้ามาก ซึ่งพรรคไม่จำเป็นต้องออกเงินพิมพ์ และให้หวัคะแนนไปติดตามที่ต่างๆ เหมือนในบ้านเรา

อีกอย่างที่น่าสนใจมากก็คือ การหาเสียงเลือกตั้งที่ผ่านมาั้นประเด็นที่หยิบยกมาหาเสียงนอกจากเรื่องเศรษฐกิจแล้ว ก็มีเรื่องการศึกษา ภาวะโลกร้อน และโลกาภิวัตน์เป็นหลัก จะเห็นได้ว่าเยอรมันให้ความสำคัญกับการศึกษาและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก

สัญลักษณ์ของรัฐไรน์-เวสต์ฟาเลียตอนเหนือ
(North Rhine - Westphalia)

ช่วงบ่าย ย้ายสถานที่ไปที่เมืองดูสเซลดอร์ฟ (Düsseldorf) เมืองหลวงเมืองสวยเลื่องชื่อแห่งรัฐไรน์-เวสต์ฟาเลียตอนเหนือ (North Rhine - Westphalia) อันเป็นรัฐที่ตั้งอยู่ลึกเข้าไปด้านทิศตะวันตก รัฐนี้มีประชากร 18 ล้านคน อาศัยอยู่บนพื้นที่ 34,000 ตารางกิโลเมตร และถือว่า

เป็นรัฐหนึ่งที่มีบทบาทสูงในด้านเศรษฐกิจของยุโรปทีเดียว จึงกลายเป็นรัฐที่มีฐานะนำระดับชาติที่ทรงพลังของประเทศ

การไปเมืองดุสเซลดอร์ฟไม่ผิดหวังเลย มีเสน่ห์สวยงามมากๆ เป็นเมืองที่มีระเบียบ สะอาด สดชื่น ด้วยตึกงามบ้านช่อง สวนดอกไม้ และสายน้ำใสสะอาด มีสะพานข้ามเป็นระยะ ทำให้มีแต่ความสดชื่นรื่นรมย์ เมื่อเดินชมเมือง ผู้คนก็ยิ้มแย้ม มีอัธยาศัย ที่น่าทึ่งมากๆ ก็คือไม่มีตึกสูงๆ เลย มีแต่ตึกเตี้ยๆ ความสูง 2-3 ชั้น ตกแต่งร้านบ้านช่องสวยงามมีรสนิยม และสองข้างทางริมฝั่งคลองก็เรียงรายไปด้วยไม้ใหญ่ยืนต้น สมกับที่เยอรมันเป็นประเทศผู้นำในด้านรักษาสีเขียวและต่อต้านภาวะโลกร้อนด้วย

การมาที่เมืองนี้ นอกจากเขาจัดให้มาเที่ยวเปิดหูเปิดตาแล้ว เขาก็จัดให้เราได้แวะเยี่ยมเยียนสำนักงานมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ ที่เมืองนี้ด้วย คณะเราได้รับการต้อนรับอย่างดียิ่ง มี ซา กาแฟ ขนม นมเนยหลากหลายชนิดสโตร์เยอรมันเต็มไปหมด ทุกคนอึ้งออด และอบอุ่นที่ได้เห็นถึงบรรยากาศและความตั้งใจที่มีให้ ณ สำนักงานนี้มีเจ้าหน้าที่ทั้งหมด 5 คน นอกจากผู้แทนมูลนิธิ คือ มร.ดาเนียล ชรันซ์ (Mr. Daniel Schranz) แล้ว ก็มีเจ้าหน้าที่วิจัย 1 คน ผู้ช่วยวิจัย 2 คน และเจ้าหน้าที่ด้านธุรการ 1 คน งานของมูลนิธิฯ จึงเป็นงานด้านวิชาการเป็นส่วนมาก การที่ได้มาเยี่ยมที่นี้ก็เหมือนการจัดเสวนาระหว่างเยอรมันกับคณะเราที่มาจากกลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN) ประเด็นที่ซักถามมากก็จะเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมูลนิธิทางการเมืองกับพรรคการเมืองว่าจะแยกออกจากกันได้หรือ ซึ่งก็ได้ความกระจ่างชัดตั้งแต่ด้านการเงินที่ไม่ได้ผ่านพรรคการเมือง และตัวบุคคลก็ไม่เกี่ยวข้องกับพรรค เพราะผู้บริหารพรรคการเมือง และนักการเมืองไม่สามารถมีตำแหน่งในมูลนิธิฯ ได้ ตัวมูลนิธิฯ จึงทำหน้าที่เป็นกลไกให้การศึกษาทางการเมือง เพื่อพัฒนาพลเมืองให้มีบทบาทร่วมกันใน

การขับเคลื่อนการเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้แข็งแกร่งและมีเสถียรภาพ ซึ่งแต่ละปี สำนักงานแห่งนี้จะจัดโครงการ และงาน (events) ต่างๆ ประมาณ 100 โครงการ และจะมีผู้เข้าร่วมโครงการประมาณ 8,000 คน ตลอดทั้งปี

ถ่ายภาพหมู่ที่หน้าสำนักงาน Konrad Adenauer Stiftung ที่เมืองดุยส์เซลดอร์ฟ (Düsseldorf)

* * * *

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ต้องไม่ใช่วิธีเผชิญหน้าทางการเมือง

วันที่ 15 เมษายน 2553

เขานี้ ไปที่สำนักงานใหญ่มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ ตั้งอยู่ที่ซานกรุงบอนน์ เขาจัดให้คณะเราเสวนาร่วมกับ ศ.ดร.แกร์ด ลังกูต (Prof. Dr. Gerd Langguth) นักวิชาการผู้มีชื่อเสียงด้านรัฐศาสตร์ ท่านผู้นี้เคยมาประเทศไทยหลายครั้ง ทั้งยังเคยพบปะสนทนาประเด็นการเมืองกับ ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช และผู้เขียนเมื่อหลายปีมาแล้ว ท่านยังถามถึงบทบาทของสถาบันนโยบายศึกษาในสถานการณ์ปัจจุบันด้วย ซึ่งผู้ร่วมสนทนาทุกคนให้ความสำคัญเป็นห่วงสถานการณ์ที่กรุงเทพฯ มาก

ดร.ลังกูต บอกว่า ประเทศเยอรมันพบกับความสำคัญของประเทศชาติไปโดยภายหลังจากความสูญเสียจากสงครามโลก และจากความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงระหว่างระบบของ 2 ประเทศ คือ เยอรมันตะวันตก และเยอรมันตะวันออก วิกฤตของชาวเยอรมันที่ถูกแยกประเทศและเกิดความคิดแยกตัวโดยสิ้นเชิงทำให้เกิดโอกาสในการสร้างประเทศชาติให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น การสร้างระบอบประชาธิปไตยในเยอรมันตะวันออกที่เคยปกครองในระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์นั้น มีค่าใช้จ่ายสูงมากเพื่อเปลี่ยนวิถีคิด และวิถีชีวิตของคนเข้าสู่ระบอบใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม ชาวเยอรมันตะวันออกมี 16 ล้านคน มีความคิดทางการเมืองที่ต่างไปจากฝั่งตะวันตกที่เป็นประชาธิปไตย แต่ชาวเยอรมันตะวันออกก็เห็นด้วยกับแนวคิดประชาธิปไตยในสัดส่วนที่เกินครึ่งถึง 60%

ปัจจุบัน เยอรมันมีปัญหาหลายอย่างในรัฐบาลที่เป็นรัฐบาลผสม ซึ่งมักถูกเรียกร้องให้ทำอะไรเร็ว ต้องทำโน่น ทำนี้ แต่รัฐบาลผสมก็มักจะทำไม่ได้ ต้องฟังหลายพรรค ลักษณะนี้สังคมจึงต้องการผู้นำที่มีลักษณะการเจรจาดีกว่าที่จะกดดันให้รัฐบาลต้องทำตามกระแสสังคม

กรณีศึกษาที่สำคัญสำหรับเยอรมัน ก็คือ การรวมประเทศ (Reunification) ทั้งตะวันตกและตะวันออกเข้าด้วยกันอีกครั้งหนึ่ง จำเป็นต้องใช้วิธีการให้การศึกษเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) ในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งต้องมีกระบวนการเฉพาะสำหรับคนจากฝั่งตะวันออกเพื่อให้รู้บทบาทของพลเมือง พรรคการเมือง และเรียนรู้ประชาธิปไตยด้วยการปฏิบัติให้คุ้นชินกับชีวิตประจำวัน พรรคการเมืองจากเยอรมันตะวันตกจึงต้องเข้าไปมีบทบาทในฝั่งเยอรมันตะวันออก เพื่อสนับสนุนให้มีหลายความคิดจากที่อยู่ภายใต้ระบบพรรคเดียวในอดีต คนเยอรมันตะวันตกก็ต้องใช้ความอดทน เปิดใจกว้าง เพื่อเปิดโอกาสให้คนที่ต่างจากตนได้เข้ามาในพื้นที่ทางสังคมของประเทศใหม่ร่วมกัน อย่างไรก็ตาม การรวมประเทศของเยอรมันเป็นจริงได้เพราะการมีกฎหมายพื้นฐาน (Basic Law) หรือ รัฐธรรมนูญ ซึ่งเขียนโดยเยอรมันตะวันตกภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้น ได้มีเป้าหมายชัดเจนที่การรวมประเทศไว้ด้วย รัฐธรรมนูญที่เขียนจากฝั่งเยอรมันตะวันตกได้แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อชาวเยอรมันทั้งหมด ซึ่งปรากฏอยู่ในบทปรารภหน้าแรก เมื่อคนเยอรมันตะวันออกที่หลังไหลเข้ามายังเยอรมันตะวันตกก่อนการรวมประเทศ เขาจึงบอกว่าเขาเป็นคนเยอรมันเช่นกันกฎหมายจึงต้องปฏิบัติต่อพวกเขาอย่างดีและเท่าเทียม รัฐธรรมนูญของเยอรมันจึงมีบทบาทสำคัญ และสามารถนำไปปฏิบัติได้อีกทั้งยังใช้ได้ดีตราบจนปัจจุบัน และมีการแก้ไขเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ภายหลังจากการรวมประเทศแล้ว

ดร.ลึงกูต ยังวิเคราะห์แนวโน้มของคนในสังคมให้เห็นว่า คนใน

อนาคตจะมีความเป็นปัจเจกสูง (Singularization / Individualization) ขณะเดียวกันก็มีความหลากหลายในการใช้ชีวิต (Pluralization of Life Style) คนจะเป็นสมาชิกโบสถ์กันมากขึ้น ขณะที่จะเป็นสมาชิกสหภาพ (Union) น้อยลง คนจะขาดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (Disolidarity) ท่านว่าเป็นแนวโน้มของโลก คนสมัยใหม่จะไม่ทำอะไรที่ยาวนาน จะคิดจะทำอะไรที่หลากหลายในช่วงสั้นๆ

ดร.ล้งกุต ยังให้ข้อคิดอีกว่า การเปลี่ยนแปลงสังคมต้องไม่ใช่วิธีการเผชิญหน้า (Confront) ทางการเมือง แต่ต้องพยายามหาหนทางเปลี่ยนแปลงทัศนคติด้วยการพูดคุย ถกเถียงเปิดใจด้วยเหตุผลในทุกที่ และทุกวาระทางสังคม การตัดสินใจทางการเมืองก็ใช้วิธีเดียวกันนี้ และก็จะเกิดจากวงกาแพขงเหล่าผู้แทนหรือนักการเมืองซึ่งอาจพูดได้ว่าวิธีการจับน้ำชา-กาแพ คุย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันนั้น ก่อให้เกิดความคิดและฟังความกันมากขึ้น และพบทางออกใหม่ๆ ด้วยกัน โดยไม่ต้องทะเลาะกัน ซึ่งวิธีการนี้เขานำมาใช้ในวงเสวนา เรียกว่า สภากาแพ (world café) นั่นเอง

เมื่อคุยกันมากขึ้นวันนี้ ทำให้ผู้เขียนซึ่งเครียดจากเหตุการณ์เลือดแดงในเมืองไทย ก็เริ่มคลายกังวล และเริ่มจะเคลิ้มตาม ดร.ล้งกุต ว่ากระบวนการการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองแบบเยอรมัน น่าจะนำมาใช้ในบ้านเราได้ดีไม่แพ้กัน อีกทั้งการเสวนาแบบสภากาแพก็น่าจะมาเติมเต็มให้คนคิด-คุยด้วยกัน ได้รู้จักที่จะฟังกัน ด้วยใจที่เปิดกว้างมากขึ้น การชวนกัน ทะเลาะและสร้างวิวาทะทางการเมือง ก็น่าจะน้อยลงไปด้วย

คุณวิโรจน์ เห่งสาและ กับวิทยาการ
ที่สำนักงานกลางการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง

กิจกรรม ณ สำนักงานกลางการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง

ตก پای เราไปเยี่ยมสำนักงานกลางการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Federal Agency for Civic Education) ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ ตั้งอยู่ในใจกลางกรุงบอนน์ หน่วยงานนี้เป็นหน่วยงานกลางที่บริหารจัดการ กิจกรรม วิจัย บทความ และสิ่งพิมพ์ เพื่อช่วยให้คนได้เข้าใจสังคม การเมือง ตั้งแต่เด็กไปจนโต ผลงานที่ผลิตออกมาจึงมีตั้งแต่การ์ตูนสำหรับเด็กเล็กอนุบาล จนกระทั่งเรื่องนิทานเด็กโต เกมล์ แผ่นพับ สติกเกอร์ การทัศนศึกษา ไปจนถึงผลิตบทความ งานวิจัย สิ่งพิมพ์ สำหรับนักศึกษา และประชาชนทั่วไป งานของหน่วยงานนี้จึงออกมามีสีสัน น่าสนุก และยังมีการเผยแพร่ผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต ที่เรียกว่า สื่อความรู้ทางการเมือง (political knowledge online) ด้วย แรกเริ่ม หน่วยงานนี้ตั้งขึ้น ตั้งแต่ปี 1952 ในชื่อ สำนักงานสหพันธรัฐ เพื่อบริการครัวเรือน (Federal Agency for Home Land Services)

Card เพื่อการเรียนรู้ทางการเมือง นับตั้งแต่ปี 1949 - ปัจจุบัน

ตัวอย่าง Card 3 กล่อง ขนาดพกพาเพื่อช่วยการเรียนรู้ทั้งด้านประวัติศาสตร์ การเมือง สังคม และสร้างจิตสำนึกพลเมือง

ต่อมาในปี 1963 จึงเปลี่ยนชื่อเป็นชื่อที่ใช้ในปัจจุบัน และในปี 2000 ภายหลังจากรวมประเทศจึงได้มีการตั้งสาขาขึ้นที่กรุงเบอร์ลินด้วย หน่วยงานนี้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงมหาดไทย มีสำนักงานใหญ่แห่งแรกที่กรุงบอนน์ และแห่งที่สองที่กรุงเบอร์ลิน บทบาทหน้าที่สำคัญ คือ การส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในประเด็นทางการเมือง การสร้างความเข้มแข็งในสำนักประชาธิปไตย และกระตุ้นให้คนมีความสนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

กฎหมายพื้นฐานฉบับพหุภาษา

ด้วยบทบาทดังกล่าว หน่วยงานนี้จึงทำงานในทุกรูปแบบที่จะเข้าถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย ตั้งแต่เด็กเล็กจนถึงกลุ่มคนทำงานเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีตั้งแต่ระดับพื้นฐานว่า พหุสังคม ย่อมมีความแตกต่างหลากหลาย ความคิด ความอดทน อดกลั้นในจิตใจ เพื่อยอมรับและเปิดใจกว้าง จึงเป็นการฝึกฝนให้เกิดนักประชาธิปไตยเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมคิด วิพากษ์วิจารณ์ และร่วมกำหนด ในฐานะผู้เล่นที่กระตือรือร้นในระบบอบการเมืองประชาธิปไตย ซึ่งหน่วยงานนี้จะต้องเตรียมการจัดหากระบวนการเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสังคม ที่สอดคล้องไปกับประวัติศาสตร์สังคมของเยอรมันด้วย

ในรอบ 60 ปี ที่ได้ก่อตั้งหน่วยงานนี้ขึ้นมา ประเด็นหัวข้อที่ใช้ในการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจทางการเมืองหลักๆ ตามช่วงระยะเวลา คือ

1. ทศวรรษที่ 1950-1960 : การสร้างความเข้าใจให้คุ้นเคยกับระบอบประชาธิปไตย เป็นสาระหลัก ควบคู่ไปกับการตรวจสอบเปรียบเทียบให้เห็นชัดกับระบอบคอมมิวนิสต์ และระบอบเผด็จการ

2. ทศวรรษที่ 1970-1980 : ขบวนการสันติภาพ และสิ่งแวดล้อม การก่อการร้าย การพัฒนากรอบวิธีคิดใหม่ กับโลกตะวันตก

3. ทศวรรษที่ 1990: การเปลี่ยนผ่านยุโรปกลางและยุโรปตะวันออก การรวมประเทศเยอรมันให้เป็นหนึ่งเดียว (German Reunification) และการบูรณาการยุโรปให้มีเอกภาพ (European Integration)

4. นับตั้งแต่ปี 2000 เป็นต้นมา ประเด็นสำคัญจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับปัญหาสำคัญๆ ของระบอบประชาธิปไตย การจัดเสวนาเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม โลกาภิวัตน์ การจัดสวัสดิการสังคม และการมีส่วนร่วมของพลเมือง

ปัจจุบันนี้ หน่วยงานดังกล่าวได้ขยายงานออกไปนอกปริมณฑลของประเทศเยอรมันอีกด้วย โดยมีการจัดโครงการ เครือข่ายการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองของยุโรป (Networking European Citizenship Education - NECE) เพื่อเชื่อมโยงองค์กรหน่วยงานที่ทำงานด้านการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองจากทุกประเทศในยุโรปให้ทำงานร่วมกันอย่างมีเอกภาพ เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในประชาคมยุโรปให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยมีลักษณะการทำงานที่ร่วมกับทั้งหน่วยงานของรัฐและกับองค์กรทางสังคมที่ไม่แสวงกำไร ซึ่งได้จัดงานกิจกรรมต่างๆ ตลอดทั้งปี ถึง 200 โครงการ

ในปีที่ผ่านมา เยอรมันได้ฉลองครบรอบ 60 ปีประชาธิปไตย ซึ่งเป็น 60 ปี ที่ก่อตั้งสำนักงานกลางแห่งนี้ด้วย จึงนับเป็นความสำเร็จของหน่วยงานนี้โดยตรง อีกทั้งเป็นความสำเร็จของชาวเยอรมันทั้งหมด โดยเฉพาะการเฉลิมฉลองครบ 20 ปีแห่งการรวมประเทศได้สำเร็จอีกด้วย

สันติภาพโดยปราศจากเสรีภาพ ก็หาใช่สันติภาพไม่

วันที่ 16 เมษายน 2553

ตามกำหนดการเข้าวันนี้ต้องเป็นการประเมินผลการทำงานร่วมกัน แต่ผู้เขียนได้ขอให้จัดไปเยี่ยมบ้านรัฐบุรุษและอดีตนายกรัฐมนตรี คอนราด อาเดนาัวร์ วันนี้จึงยกเลิกการประเมินงาน ด้วยผู้เขียนเข้าใจว่า คณะของเราทำงานแข่งขัน ไม่มีการโต้วาที ทุกวันก็ไปตามกำหนดเวลา และมีวินัยดีเยี่ยม

ขณะเดินทางไปบ้านและพิพิธภัณฑ์คอนราด อาเดนาัวร์ พวกเราก็ได้รับแจ้งว่าช่วงบ่ายจะต้องเดินทางไปกรุงเบอร์ลินด้วยรถไฟ ซึ่งกำหนดการเดิมต้องไปโดยเครื่องบิน ทั้งนี้เนื่องจากมีภูเขาไฟระเบิดที่ไอร์แลนด์ และมีฝุ่นหมอกควันกระจายบนชั้นอากาศ ทำให้สถานการณ์การบินของเยอรมันยกเลิกการบินทุกเส้นทาง ทุกคนมองหน้ากันเล็กน้อยว่าจะเอาอย่างไรดี แต่ผู้เขียนเห็นว่าดี เป็นการประหยัดและจะได้ใช้เวลาชมบ้านเมืองสองข้างทางให้อิ่มใจตั้งแต่กรุงบอนน์ยันกรุงเบอร์ลิน

คณะเราเดินทางออกจากปราสาท มาถึงสถานที่เยี่ยมชมประมาณ 10 นาฬิกา ได้เวลาเยี่ยมชมบ้านหลังน้อยบนเนินเขาสูง เขาเปิดให้เข้าไปชมในตัวบ้านด้วย เห็นการจัดห้องหับน่าอยู่ แต่ละห้องขนาดเล็กๆ เอาประโยชน์ใช้สอยเต็มที่ แต่ตกแต่งสวยเรียบง่ายมีรสนิยม รอบบ้านโอบล้อมด้วยสวนดอกไม้หลายชนิดผลิดอกหลากสีสวยงามและสดชื่นจริงๆ สวนข้างบ้านมีรูปปั้นใหญ่เท่าตัวจริงของประธานาธิบดีเดอ โกล แห่งประเทศฝรั่งเศส ยืนเคียงข้างนายกรัฐมนตรีคอนราด อาเดนาัวร์

ซึ่งเป็นมิตรยามยากของเยอรมันหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ด้านหน้าของบ้านหันเข้าหาโบสถ์ มีหอนาฬิกาขนาดใหญ่ เห็นนาฬิกาชัดเจน คอยตีบอกเวลาทุกชั่วโมง ผู้เขียนจึงมีมโนภาพแจ่มชัดว่า โดยตัวท่านเคร่งครัดในศาสนา ยิ่ง ท่านมีคำกล่าวในหลายวาระเกี่ยวกับศีลธรรม และจริยธรรม มีคำกล่าวหนึ่งที่ว่า **“ชาวคริสต์เป็นผู้เคร่งครัดในศาสนาสมควรอย่างยิ่งที่จะเข้ามาทำงานการเมือง”** นี่แสดงให้เห็นว่า การเป็นนักการเมืองนั้น ต้องเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรม ห่างจากตัวบ้านประมาณ 10 ก้าว มีทางเดินเล็กๆ สองข้าง เต็มไปด้วยไม้ดอกสวยงาม ก็จะพบห้องรับรองแขกพิเศษ สำหรับผู้นำต่างประเทศและนักการเมืองที่สนิท ตัวห้องมีลักษณะครึ่งวงกลมหันหน้าไปทางโบสถ์ซึ่งอยู่ถัดไป

อีกอิริยาบถขณะทำสวนดอกไม้

ด้านล่าง เห็นตัวเมืองสวยงามมาก ผู้เขียนอดทึ่งและชื่นชมความเป็นคน มีรสนิยม แต่สมถะ เรียบง่าย ห้องนอน เตี้ยนอนเล็กพอใช้งาน ไม่ใช่ห้องใหญ่โตโอ้อวดอย่างใด มักคุเทศก์เล่าว่า ท่านรัฐบุรุษเดินจากถนนขึ้นมาบนบ้านที่อยู่บนเขานี้ ทุกวันจนถึงเกือบจะสุดท้ายของชีวิต ทั้งที่มีถนนและใช้รถขับขึ้นมาได้ แม้ท่านจะเป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่สักปานใด แต่ท่านก็ใช้ชีวิตสมถะ

ดังคำที่ว่า อะไรที่เรียบง่าย นั่นคือความยิ่งใหญ่ ส่วนงานอดิเรกของท่านนั้น ชอบการทำสวนและปลูกดอกไม้เป็นที่สุด

คอนราต อาเดนาัวร์ ใช้ชีวิตในบ้านหลังนี้มากกว่า 3 ทศวรรษ ท่านเสียชีวิตเมื่ออายุ 91 ปี ในวันที่ 19 เมษายน 1967 ทายาทซึ่งเป็นลูกชายและลูกสาวทั้ง 7 คน อุทิศบ้านหลังนี้ให้รัฐบาล ซึ่งต่อมาได้เป็น

อาคารทันสมัย ด้านล่าง และตึกบ้านที่ตั้งอยู่บนเนินเขา
รัฐบาลเข้ามาจัดทำพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการมีชีวิตทันสมัยอันถาวร

พิพิธภัณฑ์ และด้านหน้าที่ติดถนนก็ได้สร้างที่ทำงานมูลนิธิ และพิพิธภัณฑ์เก็บรวบรวมผลงาน เครื่องใช้ส่วนตัว เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับจากประเทศต่างๆ หนังสือ บันทึกร่วมตัว โปสเตอร์ ภาพถ่าย วิทยุเยาว์จนถึงเมื่อเป็นผู้นำประเทศ พิพิธภัณฑ์จึงเป็น 2 ส่วน คือ ที่ทำการและที่เป็นตัวบ้านตั้งอยู่บนเนินเขา ส่วนที่ทำการอาคารทันสมัยนั้นอยู่ด้านล่างติดถนนใหญ่ ซึ่งรัฐบาลเข้ามาจัดทำพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการมีชีวิตทันสมัยอันถาวร เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่เนักการเมืองผู้โดดเด่นของประเทศ

ผู้เขียนสังเกตเห็นว่าผู้ที่มาเยี่ยมชมล้วนเป็นคนหนุ่มสาวโดยมาเป็นหมู่คณะ การขอเยี่ยมชมแต่ละครั้งต้องจองคิว และไม่สามารถรับได้จำนวนมาก อย่างมากที่สุดก็ประมาณครั้งละไม่เกิน 15 คน ส่วนคณะของผู้เขียนได้รับคิวแทรกกะทันหันจึงค่อนข้างจะเบียดกับคณะที่เขานัดมาก่อน ที่นี้มีคนมาขอเยี่ยมชมไม่ขาดสาย การเดินทางก็สะดวกสบาย

คอนราต อาเดนาัวร์กับครอบครัวอันอบอุ่น

บ้านของท่านรัฐบุรุษหลังนี้ยังคงเก็บสภาพทุกอย่างไว้เหมือนเดิม เสมือนหนึ่งมีคนอยู่

คอนราต อาเดนาัวร์ มีชีวิตอยู่ในช่วงสงครามโลก และภายหลังสงครามมีบทบาทกอบกู้เยอรมันให้กลับมามีเสถียรภาพทั้งเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม จนเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก และทำให้เยอรมันมี เสรีภาพและสันติภาพอย่างยาวนาน และยั่งยืน ดังคำกล่าวของเขาในปี 1952 ที่ว่า **“สันติภาพและเสรีภาพ 2 สิ่งนี้ คือรากฐานของการดำรงอยู่ ของมนุษย์ หากปราศจากทั้งสันติภาพและเสรีภาพ ชาติทั้งหลายก็ไม่ อาจพัฒนา อีกทั้งมนุษย์ชาติก็ไม่อาจมีความสุข และความสุข สันติภาพสำหรับคนๆ เดียว ย่อมเป็นไปไม่ได้ หากปราศจากสันติสุขเพื่อ หมู่ชนทั้งหลาย แน่แน่นอนว่าสันติภาพโดยปราศจากเสรีภาพ ก็หาใช่ สันติภาพไม่”**

และสำหรับชาวเยอรมันแล้ว การเรียนรู้ประวัติศาสตร์เป็นเรื่อง จำเป็น เพื่อที่ชาวเยอรมันทั้งมวลจะได้เรียนรู้ความผิดพลาดในอดีต และสามารถยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างเข้าใจ โดยเฉพาะการเป็นผู้ก่อ

สงครามโลกที่ทำให้เกิดความสูญเสียชีวิตแก่มนุษยชาติอย่างใหญ่หลวง ดังคำกล่าวของเขาที่ตีพิมพ์ไว้ในแผ่นพับของมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ว่า “เราจำเป็นต้องรู้เกี่ยวกับอดีต อีกทั้ง เรายังจำเป็นที่จะต้องสะท้อนเรื่องราวของอดีตอีกด้วย หากว่าเราต้องการสร้างอนาคตให้ดีและตลอดไป”

การที่ลูกๆ ทั้ง 7 คน ของท่านได้อุทิศบ้านหลังนี้ให้แก่รัฐบาลจึงไม่ใช่เป็นเพียงเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้มีส่วนร่วมรำลึกถึงความทุ่มเท เสียสละเพื่อชาติของเขาเท่านั้น หากแต่บ้านหลังนี้ยังเป็นชุมทรัพย์ทางประวัติศาสตร์ที่มีชีวิตชีว และพร้อมเปิดประตูต้อนรับให้ผู้คนได้เข้ามาสัมผัสอดีตซึ่งได้สะท้อนเรื่องราวอันเป็นรอยต่อทางประวัติศาสตร์ของชาติเยอรมัน คนเยอรมันได้เรียนรู้ผ่านเรื่องราวของประเทศในยามที่แผ่นดินเยอรมันไร้เสรีภาพ และแสวงหาสันติภาพ กระทั่งสู่เสรีภาพ ณ ที่แห่งนี้ซึ่งรัฐบาลเยอรมันให้การสนับสนุน

เสร็จจากการเยี่ยมชม คณะของเราได้ไปรับประทานอาหารกลางวัน ที่ภัตตาคารจีน ซึ่งตั้งอยู่ในตัวเมืองฝั่งตรงข้าม มองไปแล้วคนไทยล้วนตื่นเต้น เพราะเป็นร้านชาวไทย เขียนว่า “Thai Massage” เราคนไทยทั้ง 3 คน จึงเข้าไปเคาะประตูทักทายด้วยความดีใจซึ่งกันและกัน

รับประทานอาหารเสร็จ คณะของเราที่ไปที่สถานีรถไฟ นับว่าโชคดี ที่ทางเจ้าหน้าที่มูลนิธิ ได้ซื้อตั๋วไว้ได้ครบทุกคน เพราะเวลานี้สนามบินปิดหมด ทุกคนต้องพึ่งรถไฟอย่างเดียว ต้องพยายามช่วยตัวเองจนสุดความสามารถ รถไฟก็เต็มแน่นทุกขบวน เรียกว่าโชคดีอีกชั้นที่คณะของเราได้ที่นั่งครบทุกคน เพราะคนอื่นๆ ที่เห็นก็นั่งเบียดเสียดกันบนทางเดินไปจนถึงหน้าห้องน้ำ นับว่าโกลาหลมาก เพราะเป็นวันศุกร์ที่ทุกคนต้องเดินทางออกจากกรุงบอนน์เพื่อกลับบ้าน บางครั้งที่ขบวนรถไฟหยุดให้คนขึ้น-ลง รถก็จะหยุดอยู่สักพักเป็นระยะๆ อันเนื่องจากบรรทุกคนมากเกินไป รถจึงออกตัวได้ช้า ผู้เขียนนั่งชมวิวทิวทัศน์สองข้างทางอย่างเพลิดเพลิน กว่าจะถึงกรุงเบอร์ลินก็ประมาณ

5 โมงเย็น ใช้เวลาเดินทางประมาณ 5 ชั่วโมงเศษ แล้วไปขึ้นรถที่เตรียมไว้ไปส่งที่พักที่โรงแรมเบอร์ลิน (Hotel Berlin)

วันที่ 17-18 เมษายน 2553

ตรงกับวันเสาร์-อาทิตย์ ทางมูลนิธิฯ ได้จัดทัวร์ชมกรุงเบอร์ลินเป็นหลัก โดยครึ่งเช้าวันเสาร์ พวกเราไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์สตาสี (Stasi) ซึ่งเป็นหน่วยสืบราชการลับของเยอรมันตะวันออก ที่นี้ได้สัมผัสถึงความโหดร้ายของสังคมที่ขาดศรัทธาและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ที่ทำการของ Stasi เป็นตึกใหญ่ขนาด 3 ชั้น โดยตัวตึกมีความกว้างออกไปทั้งสองด้าน ซึ่งมีทั้งห้องนอนของเจ้าหน้าที่ระดับสูง ห้องประชุม ห้องทำงานอยู่ติดกับห้องนอน เหมือนเป็นห้องชุดลักษณะอุปกรณ์เครื่องใช้ก็เรียบง่าย เน้นประหยัด มีหลายห้องแสดงถึงการติดตามสอดแนมเพื่อกำจัดฝ่ายที่คิดว่าอยู่ในชั่วตรงข้ามกับรัฐ ที่เห็นก็มีตั้งแต่กล้องถ่ายรูปจะฝังซ่อนไว้ตามต้นไม้ที่เจาะเป็นโพรงเพื่ออำพราง ขอนไม้ข้างทางก็มีกล้องและสัญญาณจับความเคลื่อนไหว แม้แต่รถยนต์ก็จะมีกล้องซ่อนไว้ที่ประตูรถ เวลาวิ่งผ่านไปมาตามที่ต่างๆ ก็จะถ่ายรูปคนที่ต้องสงสัยเก็บไว้หมด บุคคลที่ปรากฏอยู่ในรูปที่ถ่ายเก็บไว้ก็จะถูกตำรวจลับ Stasi จับขึ้นรถที่มีห้องขังเล็กๆ อยู่ในตัว และยากที่จะมีชีวิตรอดกลับมา หรือไม่ก็มีจดหมายเชิญตัวไปพบ หากหลงไปพบก็จะไม่ได้กลับมา เพราะฉะนั้นสังคมที่อยู่อย่างหวาดระแวงแบบนี้ คนก็จะหายบ่อย และหายไปอย่างไร้ร่องรอย สร้างความหวาดกลัวให้กับชาวเยอรมันตะวันออกมาก

มูลนิธิคอนราด อาเดนาัวร์ จึงมีโครงการในเบอร์ลินตะวันออกเป็นการเฉพาะมากมายหลายโครงการ เพราะคนที่นี่ถูกลบหลู้งโดยระบบสังคมนิยมเผด็จการ อีกทั้งยังมีโครงการศึกษาวิจัยทั้งด้าน

วิทยาศาสตร์ วิศวกรรมอย่างมากอีกด้วย เพราะมีความจำเป็นต้อง ปฏิสังขรณ์ ปรับปรุง บ้านเมือง พัฒนาความเป็นอยู่ให้มีคุณภาพ

ช่วงบ่าย ไปสำนักงานใหญ่มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ ประจำ กรุงเบอร์ลิน คณะของเราเดินจากโรงแรมที่พัก ใช้เวลาประมาณ 15 นาที เมื่อเดินทางมาถึงตึกที่ทำการ ก็มีโปสเตอร์ขนาดใหญ่เป็นภาพ ของอดีตนายกรัฐมนตรีเฮลมุท โคล (Helmut Kohl) จากพรรค คริสเตียนเดโมแครท เพื่อฉลองอายุ 80 ปี ความสำคัญของท่านผู้นี้ คือ ท่านเป็นผู้นำประเทศพรรคเดียวกับอดีตนายกรัฐมนตรีคอนราด อาเดนาวร์ และอยู่ในตำแหน่งติดต่อกัน 4 สมัย คือ 16 ปี ซึ่งยาวนาน กว่า และเป็นบุคคลที่สานต่อภารกิจการรวมประเทศและการสร้าง ประชาคมยุโรปมาอย่างต่อเนื่อง กระทั่งสามารถประกาศใช้เงินสกุลยูโร เดียวกันได้ การที่เยอรมันตะวันตกและตะวันออกสามารถรวมกันได้ เป็นปีีกแผ่นอีกครั้งหนึ่งในยุคของเขา ก็ถือเป็นจุดเปลี่ยนประวัติศาสตร์ โลกครั้งสำคัญที่ทำให้ค่ายความคิดโลก 2 ขั้ว หรือสงครามเย็นได้ คลายตัวลง และเกิดความร่วมมือกันแทนที่การเป็นศัตรูดังที่เกิดขึ้น ในอดีต

บรรยากาศของประเทศเยอรมันขณะนี้จึงเป็นเรื่องของความสงบ และความสุข เพราะปีที่แล้วเพิ่งฉลองครบรอบ 80 ปี ประชาธิปไตยที่ ลงหลักปักฐานโดยเยอรมันตะวันตกในยุคสมัยของคอนราด อาเดนาวร์ ส่วนปีนี้ก็เฉลิมฉลองครบรอบ 20 ปี การรวมชาติ ซึ่งอยู่ในยุคสมัยของ พรรคคริสเตียนเดโมแครททั้งสิ้น

คณะของผู้เขียนได้รับเชิญให้เข้าฟังบรรยายซักถามเรื่องบทบาท ของมูลนิธิ ต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งมีหลากหลายรูปแบบตั้งแต่ การจัดโครงการทำงานร่วมกันระหว่างหลายโรงเรียน (Short term working) การผลิตภาพยนตร์ (Film) การพบปะกับนายกเทศมนตรี

(Mayor Meeting) การทัศนศึกษา (Study trip) การให้แปลสัมภาษณ์บุคคลสำคัญๆ แล้วนำบทสัมภาษณ์เหล่านี้มาตีพิมพ์ลงในสิ่งพิมพ์จริงๆ ไม่ใช่ให้ทำแล้วทิ้งไป ซึ่งฟังแล้วสิ่งเหล่านี้สามารถนำมาส่งเสริมทำในบ้านเราได้

มีเกิลด์เล็กน้อยกว่า อดีตนายกรัฐมนตรีนครคอนราท อาเดเนาเวอร์ เมื่อยังดำรงตำแหน่งอยู่ ก็ได้เข้าไปร่วมประชุมปฏิบัติการ (workshop) กับนักเรียนในโรงเรียนมาแล้ว และสร้างความประทับใจให้กับเด็กและเยาวชนอย่างมาก

นอกจากเรื่องเยาวชนแล้ว มูลนิธิฯ ยังได้เชิญเอกอัครราชทูตของเยอรมันที่ไปประจำประเทศต่างๆ มาพูดให้ฟังเกี่ยวกับภาพพจน์ของประเทศเยอรมันในต่างประเทศ ซึ่งเป็นการทำงานที่สอดคล้องประสานกับองค์กรของรัฐไปด้วย และทำให้ผู้แทนของมูลนิธิฯ ที่ประจำอยู่ในประเทศต่างๆ ได้ข้อมูลที่ดี อีกทั้งการจัดเสวนาที่เรียกว่า City Talk ในกรุงเบอร์ลิน เพื่อที่จะทำให้กรุงเบอร์ลินน่าเที่ยว น่าอยู่ได้อย่างไร และการจัดงานต่างๆ ก็จะจัดขึ้นมาเพื่อช่วยสร้างสีสันแต่งแต้มเรื่องราวดีๆ ที่จะจูงใจให้คนอยากมาที่เบอร์ลินอีก และด้วยการตกแต่งประวัติศาสตร์ของเยอรมันให้อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง ให้น่าสนุก น่าเรียนรู้ และน่าจดจำสำหรับเด็กและเยาวชนไปอีกนาน

การมาครั้งนี้ของผู้เขียน เท่ากับได้มาร่วมยินดีกับความสำเร็จในการใช้ระบอบประชาธิปไตยและการรวมชาติกับเขาด้วย และมองเห็นความตั้งใจของคนในชาติที่ร่วมคิด ร่วมทำงานให้เมืองและประเทศของเขาอย่างมุ่งมั่นและน่าจดจำ บทเรียนดีๆ นี้ทำให้ผู้เขียนคิดถึงประเทศไทยของเรา กรุงเทพฯ เมืองฟ้าอมรที่กำลังคุกรุ่นด้วยความขัดแย้งทางความคิดและการเมือง มีการแยกขั้วกันชัดเจนเป็นพวกต่างสี ชาวที่ปรากฏทุกชั่วโมงที่นี่คือชาวคนเสื้อแดง (Red shirt) ที่รายงานตลอดทุกๆ วัน พร้อมกับข่าวหมอกฝุ่นควันจากภูเขาไฟที่

ไอร์แลนด์ และข่าวเครื่องบินตกทำให้ประธานาธิบดีของประเทศโปแลนด์ เสียชีวิต ผู้เขียนและคนไทยอีก 3 คน จึงมีความวิตกและเป็นห่วง บ้านเมืองอย่างยิ่ง

วันอาทิตย์ที่ 18 เมษายน เขาพาเราไปเที่ยวชมเมือง ได้เห็นวังใหญ่โตโอฬารกินพื้นที่มหาศาลของกรุงเบอร์ลิน ความที่เบอร์ลินตั้งอยู่ตรงกลางของประเทศในยุโรป ทำให้เห็นศิลปวัฒนธรรมที่ผสมผสานความเป็นยุโรปอยู่มาก ตึกรามบ้านช่องใหญ่โต มีความสวยงามวิจิตรบรรจงและดูแข็งแรงมาก อาคารราชการทั้งหลายทางฝั่งตะวันออก รวมทั้งสถานทูตล้วนได้รับการปรับปรุงเพื่อให้กลับมาใช้ได้ใหม่อีกครั้ง จะมีก็แต่พระราชวังที่โอ้อ่าหรรหาใหญ่โตและกินพื้นที่สวนและป่ามหาศาลที่ทางการยังไม่ได้ทุ่มงบประมาณซ่อมแซมเพราะอาจเห็นว่ายังไม่จำเป็น แต่บางสวนก็มอบให้มหาวิทยาลัยไปใช้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาและยังได้มีคนช่วยทำนุบำรุงอีกด้วย

มากรุงเบอร์ลินครั้งนี้อากาศดี มีครบ 3 ฤดูในหนึ่งวัน คือ หนาว เย็น ฝนปรอยๆ และแดดแรงหลังฝน บางครั้งฝนตกเป็นน้ำแข็งอยู่ดีๆ อีกไม่กี่นาทีก็ถัดมาแดดเปรี้ยงเลย เห็นน้ำแข็งละลายกับตาที่กระจกรถ กรุงเบอร์ลินยิ่งใหญ่สมคำร่ำลือตามประวัติศาสตร์ เป็นศูนย์รวมอำนาจที่สำคัญของประเทศในอดีตจึงไม่แปลกใจเลยว่าเมื่อเยอรมันแพ้สงคราม จึงถูกแบ่งแยกออกเป็น 2 ประเทศ และสร้างกำแพงเป็นปราการอย่างสูงและหนา แบ่งกรุงเบอร์ลินให้แยกออกจากกันดังที่เรียกว่ากำแพงเบอร์ลิน นี่เอง แต่สุดท้ายกำแพงนี้ก็ทลายลงในกาลต่อมา

กรุงเบอร์ลินกลับมาสดชื่นอีกครั้งเป็นมหานครของโลกที่เขียวที่สุด ไม่ว่าจะไปทางไหนก็จะมีต้นไม้เป็นทิวแถวเขียวสดชื่น อีกทั้งมีสวนและป่าอยู่เป็นระยะ ไม่เหมือนกรุงเทพมหานครของเรา ที่ยังไม่สะอาดสดชื่น ไปทางไหนเห็นแต่ป่าคอนกรีตที่ปกพาความแข็งกระด้าง

เบียดเสียดหนาแน่นสูงเสียดฟ้าเต็มเมือง

ผู้เขียนมาอยู่เยอรมัน 2 สัปดาห์ แล้วพบเห็นคุณภาพของคนที่มีวินัย มีความสุภาพ มีระเบียบ แม้ผิวเผินดูเคร่งขรึมเอาจริงกับการงาน แต่เมื่อได้สัมผัสพูดคุยแลกเปลี่ยนกันแล้วกลับเป็นคนเปิดเผยจริงใจ ไม่หมกเม็ดและพร้อมให้คำแนะนำช่วยเหลือเต็มที่ ส่วนโรงแรมเบอร์ลินที่พักอาหารดีเยี่ยม ห้องพัก-บริการดีเยี่ยม และที่ตีเพิ่มขึ้นอย่างที่ไม่พบที่ไหนเลยคือ ประมาณ 1 ทุ่มตรงเป็นต้นไป เขาจะจัดตะกร้าผลไม้หลายชนิด ตั้งไว้ที่เคาท์เตอร์ส่วนลอบบี้ให้ผู้มาพักได้หยิบไปรับประทานได้ตามสบาย ผู้เขียนชอบมาก หยิบกล้วยหอมและแอปเปิ้ลทุกวันเลย...

* * * *

รัฐสภาโปร่งใส พลเมืองมีส่วนร่วม

วันที่ 19 เมษายน 2553

09.45 น. คณะของเราเดินทางออกจากโรงแรมไปที่ทำการมูลนิธิคอนราต อาเดนาวร์ ที่กรุงเบอร์ลิน เพื่อแลกเปลี่ยนพูดคุยกับฝ่ายวิชาการของที่นี่อีกครั้ง ทำให้เราได้เห็นบทบาทอันแข็งขันของมูลนิธิทางการเมืองในการช่วยประเทศให้อยู่ในรูป

ในรอยของประชาธิปไตยจริงๆ เขาบอกเราว่าคนเยอรมันทุกวันนี้ให้ความสนใจการเมืองน้อยลงแล้ว พรรคการเมืองก็ไม่สามารถจะครอบงำใครได้ง่ายๆ ดังนั้น การให้การศึกษาไปพร้อมกับการให้ความรู้เรื่องการเมืองเป็นเรื่องสำคัญ คนเยอรมันที่สนใจการเมืองเขาจึงต้องเข้าร่วมกิจกรรม โดยสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง และเข้าช่วยเหลืองานของพรรคการเมืองที่ตนชื่นชอบ คนที่นี้จึงมีสังกัดพรรคการเมืองของตน

11.00 น. ไปที่ทำการนายกรัฐมนตรี ห่างจากมูลนิธิ เพียงใช้เวลาเดินทาง 10 นาที ที่ทำงานของสตรีผู้มีอิทธิพลของเยอรมันและของโลก คือ นางแองเกลา แมร์เคิล (Angela Merkel) ผู้เขียนสังเกตตึกที่ทำการสีปูนเปลือย แลดูไม่โอ้อ่าหรรหอะไร เป็นสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ พอเข้าไปในตัวอาคารก็ไม่มีสีล้นอะไร ทุกอย่างเรียบๆ เน้นประโยชน์ใช้สอย

ผู้เขียน ณ ที่ทำการมูลนิธิคอนราต อาเดนาวร์ ในกรุงเบอร์ลิน

หน้าทำเนียบรัฐบาล ณ กรุงเบอร์ลิน

ระบบความปลอดภัยเข้ม แต่เสน่ห์ของที่นี่คือ เมื่อมองดูรอบๆ ที่ทำการแล้วมีแต่ความสว่าง สบาย และให้ความรู้สึกอบอุ่น เพราะที่นี่ไม่มีกำแพงรั้วกันใดๆ ทั้งสิ้น เราสามารถสัมผัสได้ถึงความโปร่งใสและความใกล้ชิดกับสาธารณชน เพราะรอบๆ ก็มีรถเมล์ รถยนต์วิ่งไปมาปกติ ฝั่งซ้ายมือก็เห็นสถานทูตสวีเดน สวีเดน มีธงชาติโบกไสว ซึ่งเป็นตึกอาคารสถาปัตยกรรมเดิมที่รอดจากสงครามโลก ฝั่งตรงข้ามมองเห็นเด่นเป็นสง่าขนาดใหญ่ก็คืออาคารโดมรัฐสภาอันเลื่องชื่อ ซึ่งตอนบ่ายพวกเราจะไปเยี่ยมที่นั่น

ดร.เบ็ตตินา (Dr. Bettina Fanghänel) ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ทางการทูต รับผิดชอบด้านนโยบายต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ลงมาจับพวกเรา แล้วขึ้นลิฟท์ไปที่ห้องประชุม แล้วเล่าสู่พวกเราฟังถึงระบบงานของที่นี่ว่าเขาทำงานอย่างไร ทุกๆ วันพุธจะมีการประชุมคณะรัฐมนตรี ที่นี่แต่ละรัฐมนตรีก็สามารถทำหน้าที่แต่ละกระทรวงของตนตามปกติ

ซึ่งก็มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้ แต่ภารกิจประจำวันต้องประสานความร่วมมือกัน

สำหรับเยอรมันแล้ว ให้ความสำคัญกับการทำงานคู่ขนานทั้งในยุโรปและเอเชีย โดยเฉพาะด้านการให้การศึกษาทางการเมือง อันเป็นผลจากประสบการณ์ของสงครามโลกทั้ง 2 ครั้ง จึงให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองอย่างสูง

ดร.เบิร์ตตินา กล่าวว่า เยอรมันให้ความสำคัญกับอาเซียน (ASEAN Integration) ซึ่งเหมือนจะพยายามทำ เช่น ที่ตลาดร่วมยุโรป ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี แต่ต้องเพิ่มความร่วมมือร่วมใจกันให้มากดูอย่างประชาคมยุโรปนั้น เยอรมันต้องมีค่าใช้จ่ายให้กับการรวมประชาคมยุโรปสูงมาก แต่ผลที่ได้ก็ดีมาก คือมีเศรษฐกิจที่ดี มีสันติภาพ มีความร่วมมืออย่างเป็นเอกภาพ ต่างจากในอดีตประวัติศาสตร์เมื่อ 100 ปีที่ผ่านมา ทุกชาติในยุโรปต่างก็ทำสงครามกันมาตลอด จึงไม่มีอะไรดีไปกว่านี้แล้ว คือมีเสรีภาพและสันติภาพในหมู่ชาวยุโรป ความร่วมมือ 2 ฝ่าย (bilateral) หรือหลายฝ่าย (Multilateral) ย่อมดีกว่าการที่จะถูกโดดเดี่ยว และไม่เอาแล้วสงคราม ผู้นำเยอรมันจึงมีบทบาทเป็นศูนย์กลางการนำในการรวมกลุ่มประเทศในประชาคมยุโรป และต้องสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาคมยุโรปให้ดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง ดร.เบิร์ตตินา บอกแก่เราว่า งานที่เน้นหนักด้านเศรษฐกิจ กิจการภายใน ความมั่นคงระหว่างประเทศและการป้องกันประเทศโดยเฉพาะงานด้านต่างประเทศจะมีความสำคัญมาก รายงานของสถานทูตทั่วโลกจะเข้ามาที่นี่ และจะมีการศึกษาและตัดสินใจเรียกว่าวันต่อวันเลยทีเดียว

ช่วงบ่ายประมาณ 14.30 น. มีรายการท้าวรัฐสภา (Bundestag) และเยี่ยมชมโดมที่สร้างขึ้นครอบอาคารรัฐสภาที่ถูกเผาทำลายจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมเลื่องชื่อ ก็คือยอดโดมแก้ว

โดมแก้วบนยอดตึกอาคารรัฐสภา

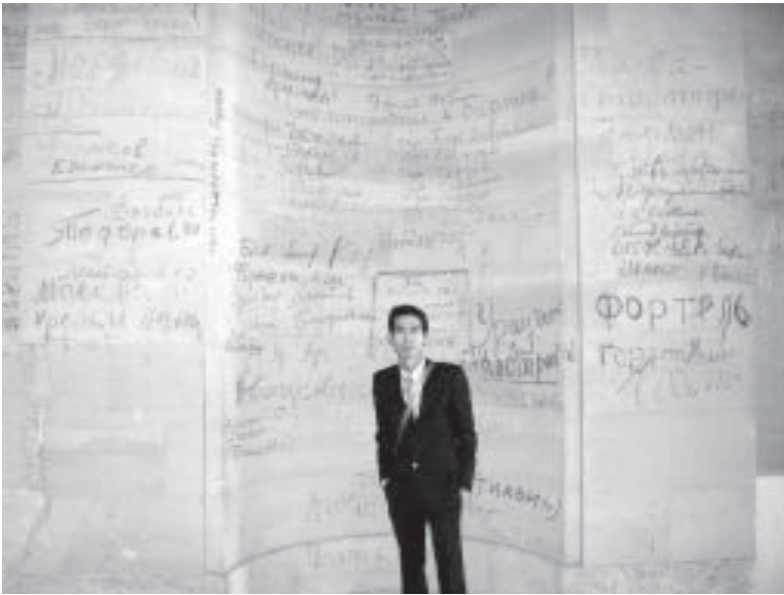
เหนืออาคารรัฐสภานั้นเอง คณะของเราเป็นแขกพิเศษ ได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นและเป็นกันเอง นั่งรถเพียง 5 นาทีถึง ตกบ่าคล้อยแล้ว อากาศค่อนข้างเย็น เราเห็นผู้คนเข้าแถวยาวเหยียด 2 แถวอยู่หน้าอาคาร เพื่อเข้าชมรัฐสภาและโดม ซึ่งทราบว่าเป็นอย่างนี้ทั้งปี และเป็นการที่ไม่ยุ่งยาก ไม่ต้องแจ้งเป็นทางการแต่อย่างใด อาคารรัฐสภาเขาช่างใหญ่โตโอฬารและสวยงามมาก คณะของเราได้รับเชิญเข้ามาเป็นกรณีพิเศษ ไม่ต้องเข้าคิวกับเขา แถมยังให้เข้าประตูพิเศษ ขึ้นบันไดเลื่อนเข้าลิฟท์ที่กันไว้สำหรับคณะเรา ก่อนมองไปทางไหนก็เห็น ตะลึง ตื่นเต้นดูลิเสียดันใหญ่มากๆ คนสมัยก่อนเขาช่างสร้างอย่างบรรจงให้ถาวรอยู่ได้หลายร้อยปี ที่ผนังและเสามีรอยชำรุดและมีภาษารัสเซียเขียนฝากจารึกไว้ให้จดจำกระจายไปทั่ว ว่าครั้งหนึ่งที่นี่ทหารรัสเซียเข้ามาครอบครองมาอยู่ที่นี้และมาเผาอาคารนี้ ทำให้ต้องซ่อมแซมมากมาย แก้อิฐไม่ในห้องประชุมสภาถูกเผาอดวายหมด ส่วนอื่นๆ ก็ยังมีรอยไว้ให้รู้สึก เขาจึงไม่ลบภาษารัสเซียออก แต่เก็บไว้เพื่อเตือนความทรงจำให้เรารู้ว่าสงครามคือการทำลายล้าง จะได้ไม่ลืมและไม่ทำกันอีก นี่นับว่าเป็น

การเขียนประวัติศาสตร์อีกอย่างหนึ่ง ความโอ้อ่าและโอโง่งใหญ่โตของ อาคารรัฐสภาทำให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่และมีอิทธิพลของเยอรมันต่อ อาณาจักรแวนแคว้นรายรอบ การแบ่งมหานครเบอร์ลิน ซึ่งกุมอำนาจ การปกครองทั้งหมดและเป็นหัวใจของเยอรมัน จึงบอกถึงการพยายาม สลายอำนาจของเบอร์ลินให้สิ้นซาก คนรุ่นหลังบางส่วนอาจไม่รู้เลยว่า มหาสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เยอรมันเป็นผู้ก่อขึ้น ได้ทำลายมนุษยชาติ ไปกว่า 20 ล้านคน

ด้วยการเป็นแขกพิเศษคณะเราจึงเดินชมกันอยู่นานทุกซอกทุกมุม โดยมีเจ้าหน้าที่คอยบรรยายตามที่ต่างๆ ความยิ่งใหญ่โอโง่งของตัวอาคาร และแต่ละชั้นจึงต้องสร้างทางเดินเชื่อมต่อพิเศษ เป็นการออกแบบ สมัยใหม่ที่เรียกว่า Sky walk ตัวอาคารเขาพยายามใช้กระจก ช่วยให้มากเพื่อให้แสงสว่างเข้าไป ในอาคารให้มากที่สุด เป็นการ ประหยัดพลังงาน แต่แต่ละจุดจะมี ที่นั่งพักผ่อนสภาพเขียนสมัยใหม่ ขนาดใหญ่ มีนิทรรศการเป็น ระยะเวลาๆ สำหรับห้องประชุมสภา ของเขานั้น ออกแบบมาให้เป็น มิตรกับประชาชนจริงๆ เพราะจะ มีที่นั่งให้ประชาชนเข้าชม และ ฟังการประชุมสภามากกว่าจำนวน ที่นั่งผู้แทนฯ เสียอีก ที่นั่งของ ประชาชนรายรอบอยู่ด้านบน มองลงมาเห็นสีหน้าท่าทางการพูด การอภิปรายชัดเจนเหมือนกับได้

ทางเดิน (sky walk) ในโดมแก้ว

คุณวีโรจน์ เฟิงสาและ กับผนังและเสาอาคารรัฐสภาที่ร้อยจารึกภาษาฝรั่งเศสซึ่งที่ถูกยึดครอง

เข้าร่วมประชุมกับผู้แทนฯ ไปด้วย ส่วนที่หนึ่งของผู้แทนฯ อยู่พื้นล่าง จัดแบ่งที่หนึ่งเป็นฝั่งทั้งฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาล ที่เห็นความทันสมัย อีกอย่าง คือ แก์อึ้งของผู้แทนฯ นั้นมีขาเดี่ยวตรงกลาง แก์อึ้งออกแบบมา ให้สามารถถอดเข้าออกได้เพื่อสะดวกในการจัดที่นั่งเมื่อผู้แทนฯ ฝ่ายค้าน หรือฝ่ายรัฐบาลมีการเปลี่ยนแปลงจำนวนคน

ความพิเศษและโดดเด่นของอาคารรัฐสภาคือโดมแก้ว ผู้คนที่ เข้าแถวตั้งแต่เช้าถึงค่ำ โดยไม่พรั่นกับอากาศหนาวเย็น นอกจากเข้าร่วม การประชุมสภาผู้แทนฯ ของเขาแล้ว ก็มาชมโดมแก้วที่สร้างอยู่บนยอดตึก ซึ่งทั้งชาวเยอรมันและต่างชาติต่างต้องการเข้ามาเยี่ยมชม และถือเป็น สถานที่ดึงดูดการท่องเที่ยวของมหานครเบอร์ลินที่สำคัญที่สุดอีกด้วย ผู้เขียนหนึ่งในความสวยงาม สว่าง โปร่งใส สบายตา สบายใจ เมื่อมาอยู่ ยอดโดมแล้วมองไปรอบๆ เห็นทัศนียภาพที่งดงามสุดลูกหูลูกตา ไม่มี

อะไรกะกะสายตา เพราะที่นี้ไม่มีตึกคอนกรีต สูงๆ ขวางตา ผู้เขียนจึงจินตนาการไปได้มากกว่า เขาช่างออกแบบให้คงอาคารเก่าไว้ และเสริมเติมแต่งให้ทันสมัยกับโลกปัจจุบัน โลกของการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่ทั้งต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชน และรัฐต้องแสดงความโปร่งใส ตรวจสอบได้ จากกระบวนการทำงานและกลไกการใช้อำนาจของรัฐเอง ซึ่งสะท้อนได้จากสถาปัตยกรรมของโดมแก้ว และการจัดที่นั่งให้ประชาชนเข้าร่วมฟังการประชุมได้จำนวนมาก อีกทั้งการเข้าเยี่ยมชมสภาของเขาก็ไม่มีพิธีการ ต้องแจ้งล่วงหน้าแต่อย่างใดอีกด้วย ในชั้นบนสุดที่เป็นยอดโดมแก้วนี้มีเจ้าหน้าที่บริหารจัดการดีเยี่ยม เมื่อคณะเรามาถึงก็จะมีเทปและหูฟังให้คนละชุด ที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับอาคารรัฐสภาของเขา ซึ่งมีหลายภาษา ผู้เขียนเลือกภาษาอังกฤษ ซึ่งสามารถพบกาดิตตวรรษระหว่างการเดินชมสถานที่บนยอดโดมด้วยตัวเอง ซึ่งตัวยอดโดมนี้ เขาสร้างเป็นทางเดินวนไปจนถึงยอดสูงสุด สามารถมองเห็นทัศนียภาพของกรุงเบอร์ลินโดยรอบได้เต็มที่

ถ่ายภาพร่วมกันทั้งคณะที่ห้องประชุมรัฐสภา

วันที่ 20 เมษายน 2553

วันสุดท้ายแล้วตามกำหนดการ สำหรับผู้เขียนแล้วรู้สึกใจหาย เหมือนกัน รู้สึกว่ายังมีอะไรอีกมากที่อยากรู้ แต่ทุกอย่างก็มีเวลาของมัน ส่วนคนอื่น ๆ ก็มีกำหนดการไปต่อตามประเทศต่างๆ ในยุโรป นอกจากเพื่อนชาวกับพูซา จำเป็นต้องกลับตามกำหนด เช่นเดียวกับท่านรองฯ คัมภีร์ และคุณวิโรจน์ จากรัฐสภา ก็จำเป็นต้องรีบกลับเพราะมีภารกิจมากมาย ส่วนผู้เขียนแอบลุ้นระทึกถ้าอยู่ต่อไปอีกได้ก็ดีซึ่งเป็นแนวโน้มอยู่แล้ว เพราะน่านฟ้าในยุโรปปิดหมด อันเนื่องจากฝุ่นละอองจากหมอกควันภูเขาไฟที่ไอร์แลนด์ คนที่ต้องการเดินทางกลับบ้านหลังการประชุมเข้านี้ จึงเต็มไปด้วยความวิตกกังวล เจ้าหน้าที่ที่ดูแลเราพร้อมกับล่ามก็พยายามประสานข้อมูลเพื่อแจ้งให้คณะของเราทราบว่า จะบินได้หรือไม่ได้อยู่ตลอดเวลา

อย่างไรก็ดี เข้านี้ก็มีการพบปะกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงของมูลนิธิฯ 3 ท่าน คือ ดร.สเตฟาน ฟรีดริค (Dr.Stefan Friedrich) หัวหน้าทีมด้านทวีปเอเชียและแปซิฟิก ดร.คริสตินา ไอชโฮสท์ (Dr.Kristina Eichhorst) และ ดร.ปีเตอร์ เฮเฟเล (Dr.Peter Hefele) แผนกเอเชียทั้งสองท่าน การแลกเปลี่ยนสนทนากันวันนี้เสมือนหนึ่งการประชุมว่าที่มานี้ ในช่วงระยะเวลาอันสั้น แม้ไม่อาจรู้ทั้งหมดได้ครบถ้วน แต่ก็เป็นการได้มาสัมผัส ได้เห็นของจริง ได้เรียนรู้ด้วยตัวของตัวเอง ซึ่งจะสามารถไปขยายการเรียนรู้เพิ่มเติมได้อีกจากการติดต่อขอข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้แทนมูลนิธิคอนราต อาเดนาวร์ ที่ประจำอยู่ที่ประเทศต่างๆ อยู่แล้ว และเสริมว่า การจัดโครงการลักษณะแบบนี้ต้องใช้เวลาในการประสานงาน การออกแบบโครงการ ความร่วมมือหลายฝ่าย และใช้งบประมาณสูงมาก จึงไม่เป็นการง่ายที่จะมีโครงการเช่นนี้อีก จึงอยากให้ทุกคนที่มาครั้งนี้ ได้นำสิ่งที่ได้จากครั้งนี้ไปทำประโยชน์ต่อไป **ดร.สเตฟาน ได้ถามทุกคน**

ว่า กลับไปแต่ละคนจะไปทำอะไรได้บ้าง ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นคำถามที่เจาะใจดี ผู้เขียนจึงบอกไปว่า กลับสู่ประเทศไทยแล้ว จะเขียนเรื่องประสบการณ์ Civic Education ในเยอรมัน เพื่อเผยแพร่แก่คนไทยให้มากขึ้น และหากเป็นไปได้ จะจัดสัมมนาเรื่องหัวข้อเดียวกันนี้ให้กับครูไทย และผู้เกี่ยวข้องทางการศึกษาได้เข้าใจการพัฒนาคุณด้วยการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) เช่นที่เยอรมันทำสำเร็จมาแล้ว

เวลาเที่ยงวันนี้รับประทานอาหารที่มูลนิธิ เป็นมื้ออาหารเยอรมันที่อร่อย ที่พวกเรารู้สึกได้ว่าเป็นมื้อสุดท้ายที่เราจะรับประทานด้วยกัน คุยด้วยกันทั้งคณะแบบนี้ เพราะบ่ายนี้เมื่อกลับถึงโรงแรมที่พัก ก็เป็นกำหนดการเดินทางกลับประเทศ แต่จะกลับได้หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ อย่างไรก็ตาม ทุกคนก็ล่ำลา อวยพร อวยชัยกันเรียบร้อย ทั้งกับเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิ ด้วย

ถ่ายภาพร่วมกันวันสุดท้ายที่มูลนิธิคอนราทอาเดเนาท์ กรุงเบอร์ลิน

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนต้องอยู่ต่ออีก 2 วัน โดยเดินทางกลับถึงกรุงเทพฯวันที่ 23 เมษายน อันเนื่องจากไม่มีสายการบินใดทำการบิน แม้ว่าจะได้รับการยืนยันว่าบินได้ตั้งแต่วันที่ 20 ตอนค่ำแล้ว แต่พอไปถึงสนามบินทุกเคาท์เตอร์ปิดหมดและขึ้นป้ายใหญ่ว่ายกเลิกทั้งหมด ผู้เขียนไปเช่นนี้ 2 วัน ก็ลากกระเป๋ากลับโรงแรมเบอร์ลินทุกวัน จนกระทั่งวันที่ 22 เมษายน จึงมีการเปิดทุกสายการบิน ปรากฏว่าสนามบินแน่น และแน่นอน ราคาตัวก็กระโดดสูงไปด้วย ผู้เขียนนั้นเมื่อเข้าไปใช้สายการบินออสเตรียน แอร์ไลน์ แต่ซากลับต้องเปลี่ยนเป็นเบอร์ลินแอร์ไลน์ เพราะออสเตรียนแอร์ไลน์ไม่พร้อมบิน

จึงเป็น 2 วันที่อยู่ต่อสมใจนึก เล่นเล่นเที่ยวที่เบอร์ลินได้อีก อ้อ ลืมเล่าไปว่าวันที่จะเดินทาง ช่วงเช้า มร.วูล์ฟกัง โทนี (Mr.Wolfgang Ahner-Tonnis) พวกเราคนไทยเรียกว่า ลุงโทนี ได้พาผู้เขียนไปซื้อตั๋วที่สนามบิน และได้พาไปดูสถานที่เสียชีวิตของฮิตเลอร์ด้วย อนิจจา! มันไม่ใช่สถานที่ฟังจดจำอะไรได้ เพราะปัจจุบันที่ตรงนี้เป็นเพียงที่จอดรถที่มีต้นหญ้าวัชพืชขึ้นประปรายให้คนเดินผ่านเหยียบย่ำไปมา พร้อมกับมีป้ายบอกว่าเป็นที่จบชีวิตของ ฮอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ที่ที่ไม่มีใครสนใจและไม่ทันสังเกตดูก็จะไม่เห็นความสำคัญของป้ายนี้แต่อย่างใด เขาจึงเป็นคนที่ทั้งโลกจดจำได้ถึงความเป็นผู้นำที่โหดร้าย สำหรับเยอรมันแล้ว มันคือบทเรียนเพื่อให้อนุชนได้ก้าวข้ามไปให้ได้ เพื่อให้เป็นเช่นนั้นอีกตลอดไป

* * * *

บทส่งท้าย

การที่ผู้เขียนได้มาเยือนเยอรมันอีกครั้งหลังจากที่มาครั้งแรกเมื่อ 18 ปีที่แล้ว ทำให้ผู้เขียนเห็นถึงพัฒนาการและความเจริญรุ่งเรืองของเยอรมันไปอย่างก้าวหน้าทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เป็นการมาเห็นและมาชื่นชมกับการใช้ระบอบประชาธิปไตยครบ 80 ปี และการรวมประเทศครบ 20 ปี พอดิบพอดี เห็นถึงความทุ่มเทสร้างชาติ และสร้างประชาคมยุโรป และแน่นอน เยอรมันได้เป็นชาติในยุโรปที่ยุโรปยอมรับให้เป็นหนึ่งในผู้นำด้วย

ผู้เขียนได้รับรู้ถึงความสำเร็จในการสร้างคนให้เป็นพลเมืองที่มีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ได้เห็นคนเยอรมันมีวินัย มีจิตใจที่เป็นประชาธิปไตย เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ เขาสร้างด้วยวิธีใดเล่า ด้วยวิธีการที่เรียกว่า Civic Education หรือการศึกษาเพื่อสร้างคนให้เป็นพลเมือง เป็นอย่างไรกันแน่

แม้ผู้เขียนจะได้มีโอกาสดีของชีวิตที่เคยได้ทำงานร่วมกับชาวเยอรมันที่มูลนิธิคอนราต อาเดนาวร์ ในประเทศไทย มาเป็นเวลาถึง 9 ปีเศษ แต่ก็ยังไม่รู้สึกถึงกลวิธีการหล่อหลอมกลุ่มเกลาคนของเขา แต่อย่างใด ขณะที่ผู้เขียนได้ทำงานอยู่ที่มูลนิธิคอนราตฯ นั้น เคยได้สรุปเกี่ยวกับคนเยอรมันให้คนไทยฟังเสมอว่า **“คนเยอรมันนั้น ทำงานเพื่อความสำเร็จทุกวัน เป็นการทำงานต่อยอดความสำเร็จในแต่ละวันอย่างมีเป้าหมาย และกลายเป็นผลงานชิ้นใหญ่ เป็นความสำเร็จที่น่าทึ่ง”** แต่สำหรับคนไทยเราแล้ว ทำแค่ให้เสร็จไปในแต่ละวัน หากความสำเร็จเป็นชิ้นอันนั้นยาก นี่คือการแตกต่าง

เมื่อได้มาเยอรมันอีกครั้ง มาศึกษาเรื่องการสร้างคนให้เป็นพลเมืองของเขา จึงพบเห็นช่องทางถึงความเป็นไปได้ว่าบ้านเราก็ทำได้ แต่ต้องเปลี่ยนใหม่หมดทั้งวิธีคิดและวิธีทำ ผู้เขียนเห็นว่าเป็นเรื่องยากแต่เป็นสิ่งที่ต้องทำและต้องช่วยกันทุกภาคส่วนโดยต้องเริ่มจากวิธีคิดก่อน ทำอย่างไรให้คนไทยได้คิด คิดเป็น มีอิสระเสรีภาพที่จะคิดปลดปล่อยตนเองจากการถูกครอบงำทางความคิด ทั้งโดยบริบททางวัฒนธรรม การเรียนการสอนในโรงเรียน ในครอบครัว ในบริษัท ในที่ทำงาน ผู้เรียนไม่กลายเป็นผู้ตามโดยปราศจากความคิด และนักคิด ผู้นำการประดิษฐ์คิดค้น นักวิทยาศาสตร์ นักนวัตกรรม นักการเมืองที่คิดดี บนพื้นฐานของการอยู่ในสังคมอย่างสันติสุข แม้เป็นผู้ตามก็ต้องผ่านกระบวนการคิดของตนเอง ทุกๆ คนจึงเป็นผู้นำทางความคิดของตน ซึ่งอาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับคนอื่นก็ได้ ถือเป็นที่ยอมรับและเข้าใจความคิดที่แตกต่าง อีกทั้งยังเป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น และเมื่อยอมรับเช่นนั้นแล้ว เราก็จะไม่สามารถไปทำร้ายใครได้เลย เพียงแค่คิดไม่เหมือนกัน และเป็นสิทธิมนุษยชนที่จะละเมิดไม่ได้อีกด้วย

เหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองของประเทศไทย ทำให้ผู้เขียนคิดคาดหวังกับอนุชนคนรุ่นใหม่ เราจำเป็นต้องสร้างคนใหม่ให้เข้ากับระบอบประชาธิปไตย ให้รู้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรี มีความคิด ไม่ถูกใครจูงหรือบังคับขู่เข็ญกันได้ง่ายๆ อีกทั้งต้องไม่ทำร้ายกันได้ง่ายๆ เพียงเพราะเราคิดไม่เหมือนกัน

ผู้เขียนจึงฝากประสบการณ์หนังสือเล่มเล็กนี้ไว้ให้กับเพื่อนคนไทยทุกๆ คน ที่ล้วนมีหน้าที่ในการรับผิดชอบต่อประเทศ ช่วยกันขับเคลื่อนการศึกษาไทยให้ไปในทิศทางเดียวกัน คือ สร้างคนให้มีศักยภาพที่จะเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

โดยนำประสบการณ์ที่ผิดพลาดมาเป็นบทเรียนและมองหาความคิดใหม่ๆ มาเพื่อพัฒนาและสร้างความเป็นไปได้ให้เกิดขึ้นจริง

มีแต่เราต้องช่วยกันทำอย่างไม่ปล่อยวางความสำเร็จก็รออยู่ไม่ไกล เช่นที่เราเห็นชาวเยอรมันทำอย่างชัดเจนแล้ว

เว็บไซต์การ์ตูนเพื่อการเรียนรู้ทางการเมืองอย่างง่ายสำหรับเด็ก
ซึ่งผลิตโดยศูนย์กลางการให้การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองของเยอรมัน

ภาคผนวก

คอนราด อาเดนาอัวร์ รำลึก

“ไปให้ถึงที่สุด” (Go to the Last Mile)

มูลนิธิคอนราด อาเดนาอัวร์ (Konrad-Adenauer Foundation) ได้ถูกประกาศชานามการขอบคุณ ทุกครั้งที่สถาบันนโยบายศึกษาได้ จัดกิจกรรมในทุกๆ โอกาสไม่ว่า สถานที่จะเป็นโรงแรมหรูระดับ ห้าดาวในกรุงเทพฯ ในสถาบัน อุดมศึกษาระดับสูง ในโรงเรียน มัธยมต่างจังหวัดหรือแม้แต่ใน หมู่บ้านที่ห่างไกลในชนบท

ชื่อมูลนิธิคอนราด อาเดนาอัวร์ ที่เคียงคู่ไปกับชื่อของสถาบัน นโยบายศึกษาปีที่นี้ก็เป็นปีที่ 15 เข้าไปแล้ว ซึ่งยืนยันการให้การสนับสนุนด้านงบประมาณแก่สถาบันฯ อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และมูลนิธิฯ นี้ ก็ยังได้ให้การสนับสนุนแก่ทั้ง องค์การภาครัฐและองค์การพัฒนาเอกชนในประเทศไทยอีกหลายแห่ง เช่นกัน

มูลนิธินี้ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1964 ตามนามของอดีตนายกรัฐมนตรี คนแรกแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ผู้ดำรงตำแหน่งติดต่อกัน ยาวนานถึง 3 สมัย เป็นเวลาถึง 12 ปี ซึ่งทำให้การเมือง เศรษฐกิจ และ

คอนราด อเดนาอัวร์ ขณะดำรงตำแหน่งหัวหน้า พรรคคริสเตียนเดโมแครต ปี 1965

อดีตนายกรัฐมนตรี คอนราด อเดนาวร์ ขณะถวายเป็นการต้อนรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ในการเสด็จเยือนประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ในปี 1960

สังคมของประเทศมีความแข็งแกร่งและมั่นคง การก่อตั้งมูลนิธิดังกล่าว ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลเยอรมันโดยตรง นั่นหมายถึงเงินทุกบาททุกสตางค์ที่นำมาใช้ในกิจกรรมต่างๆ ที่มูลนิธิฯ

ให้การสนับสนุน ล้วนเป็นเงินจากภาษีอากรของประชาชนเยอรมันทั้งสิ้น ซึ่งมูลนิธินี้ได้เข้าไปให้ความช่วยเหลือในหลายๆ ประเทศทั่วโลกไม่ว่าประเทศในทวีปอเมริกา ทวีปยุโรป ทวีปเอเชีย และทวีปแอฟริกา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการให้การศึกษาด้านการเมืองแก่พลเมือง (Political Education) เพื่อให้ระบอบประชาธิปไตยมีความมั่นคงโดยเน้นที่การมีส่วนร่วมของพลเมือง ซึ่งจะมีผลต่อการตัดสินใจนโยบายสำคัญๆ ของประเทศ

คณาธิการที่คอนราดอาเดนาวร์ได้สร้างไว้กับประเทศนั้นยิ่งใหญ่นัก ดังเช่นที่อดีตนายกรัฐมนตรีเฮลมุท โคล (Helmut Kohl) ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรียาวนานถึง 16 ปี และมาจากพรรคคริสเตียนเดโมแครทเช่นเดียวกัน ได้กล่าวในบทนำหนังสือชื่อ Konrad-Adenauer ว่า

“นับวันยิ่งเป็นเครื่องยืนยันมากขึ้นว่าชื่อของคอนราด อาเดนาวร์ นามนี้ได้พาเราให้กลับไปไกลถึงอดีต...สิ่งที่คอนราด อาเดนาวร์ ได้วางรากฐานไว้ในอดีตจะยังคงดำรงอยู่และสืบสานต่อไป...”

สิ่งที่คอนราด อาเดนาวร์ ได้วางรากฐานไว้อย่างแข็งแกร่ง คือระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ที่เป็นแม่แบบ

ให้หลายๆ ประเทศได้นำไปเป็นแบบอย่างที่น่าศึกษา อีกทั้งเป็นผู้วางนโยบายทางเศรษฐกิจที่ใช้ระบบตลาดการค้าเสรีเพื่อสังคม (Social Free Market Economy) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความร่ำรวยและรุ่งเรืองแบบตลาดการค้าเสรีนั้น จะต้องคำนึงถึงสันติสุขของสังคม (Social Peace) เป็นสิ่งสำคัญ อีกทั้งยังมีวิสัยทัศน์ถึงอนาคตของชาติเยอรมันที่ต้องการให้เยอรมันเป็นชาติอิสระและรวมกันเป็นหนึ่งเดียว ภายใต้ความเป็นอิสระและเอกภาพของยุโรป ซึ่งได้กลายเป็นความจริงในปัจจุบัน

ประวัติศาสตร์ทุกหน้าจารึกถึงผลของสงครามโลกประเทศเยอรมันนั้นเป็นผู้ก่อสงคราม และเป็นผู้แพ้ที่ต้องสูญเสียทั้งชีวิตผู้คน บ้านเมือง พินาศ ประเทศถูกแบ่งแยกและถูกปกครอง อีกทั้งยังต้องชดใช้หนี้ของสงครามที่ตนเป็นผู้ก่อ การสร้างชาติขึ้นมาใหม่อีกครั้งนับเป็นความยากลำบากอย่างแสนสาหัสและนับเป็นหน้าที่ของชาวเยอรมันทั้งมวลที่จะต้องลุกขึ้นมาปกป้องชาติใหม่ จึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษายิ่ง และโดยเฉพาะคอนราด อาเดนาวร์ ผู้นำพาประเทศไปสู่ความสำเร็จและความรุ่งเรือง

คอนราด อาเดนาวร์ เติบโตจากครอบครัวชั้นกลางระดับล่างและเป็นชาวคาทอลิกที่เคร่งครัด เขาได้รับการบ่มเพาะจากบิดาให้รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่อย่างสูง เขามีชีวิตที่เรียบง่าย สมถะ ไม่มีความทะเยอทะยานทางการเมือง เป็นชีวิตที่สามัญยิ่ง ทุกๆ วันเพียงแต่ทำหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์และดีที่สุด **ดังข้อเขียนของเขาเองที่ปรากฏตีพิมพ์ในหนังสือ The Reader's Digest ปี 1953 เรื่อง "คำแนะนำที่ดีที่สุดที่ฉันเคยมี" (The Best Advice I Ever Had) ที่ว่า "ไปให้ถึงที่สุด" (Go to the Last Mile) ซึ่งเขาเล่าว่า "คำๆ นี้ก็คงอยู่ในหูตั้งแต่ข้าพเจ้ายังเด็ก และมันจะยังคงก้องอยู่เช่นนี้ แม้ในยามที่สุขสบายหรือในยามทุกข์ยากแสนสาหัส คำสอนนี้จะนำพาให้ข้าพเจ้าพบกับความสุขใจอยู่เสมอๆ"**

บิดาได้สอนข้าพเจ้าว่าเพียงแต่ข้าพเจ้าได้ทำหน้าที่เต็มสมบูรณ์แล้วเท่านั้น นั่นแหละ คือ ความสุขที่สมบูรณ์ และนี่แหละคือความหมายของวลีที่ว่า **“ไปให้ถึงที่สุด”**

“ในยามที่ข้าพเจ้ากำลังศึกษาวิชากฎหมายที่มหาวิทยาลัยมิวนิค (University of Munich) หน้าที่ก็คือ ข้าพเจ้าต้องรีบเรียนให้จบเพื่อจะได้ช่วยเหลือครอบครัว คืนแล้วคืนเล่าที่ข้าพเจ้าศึกษาวิชากฎหมายด้วยแสงไฟจากตะเกียงน้ำมัน เมื่อใดที่ข้าพเจ้าว่างนอนจนหลับหงกก็จะเตรียมน้ำใส่อ่างวางไว้ข้างเท่าที่ไม่ได้ใส่รองเท้า แล้วเอาเท้าจุ่มน้ำก็จะรู้สึกช็อคด้วยความเย็นแล้วตื่นขึ้นมาอ่านต่อ ข้าพเจ้ารำลึกถึงคำสอนของบิดาอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงสำเร็จวิชากฎหมายได้ภายใน 3 ปี แทนที่จะต้องเรียนถึง 4 ปีเต็ม”

และเมื่อชาติตกอยู่ภายใต้ระบอบนาซี คอนราด อาเดนาวร์ ถือเป็นภาระหน้าที่ที่จะต่อต้าน กระทั่งนำพาชีวิตสู่ความทุกข์เข็ญแสนสาหัส และต้องอดทนอย่างยาวนาน เนื่องจากสำนึกที่ต้องทำหน้าที่เพื่อชาติอย่างเต็มสมบูรณ์ นับเป็นความสุขลึกลับภายในที่ล้ำค่ามากกว่าความสบายกายใดๆ

ชีวิตสามัญที่เคร่งครัดต่อศาสนา ต่อภาระความรับผิดชอบ ทั้งต่อตนเองและประเทศชาติ ไม่ว่าจะเป็เด็กน้อยในครอบครัว เป็นเด็กหนุ่มนักกฎหมายในมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศ เป็นนายกเทศมนตรีแห่งเมืองโคโลญ กระทั่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของประเทศในยามที่วิกฤตแสนสาหัส ทุกบทบาทล้วนยิ่งใหญ่ แต่สามัญยิ่งด้วยวลีที่ว่า **“ไปให้ถึงที่สุด”**

คอนราด อาเดนาวร์ เกิดเมื่อวันที่ 5 มกราคม ปี ค.ศ. 1876 และเสียชีวิตในเดือนเมษายน ปี ค.ศ. 1967 สิ่งที่ท่านสร้างไว้ให้กับเยอรมัน และโลกนั้นมาจนไกลที่สุดแล้ว และไกลจนสุดพรมแดนการรับรู้ของท่าน อีกทั้งยังข้ามพรมแดนมาสู่อีกฟากฟ้าหนึ่งให้คนไทยและสังคมไทยได้

เรียนรู้ในยามที่ประเทศไทยกำลังอยู่ในวิกฤตขณะนี้ วิกฤตเศรษฐกิจท่ามกลางกระแสการปฏิรูปการเมืองที่กำลังใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่และกำลังจะมีรัฐบาลใหม่ ที่ไม่รู้ว่าจะคนไทยจะฝ่าฟันความทุกข์ยากนี้ไปอีกนานเพียงใด ณ เวลาที่เรากำลังสับสนอยู่ขณะนี้ เราคนไทยคงไม่ปล่อยให้ทุกอย่างเป็นไปเองอย่างถึงที่สุดโดยที่เราทุกๆ คน ยังไม่ได้พยายามทำหน้าที่ของเราให้ถึงที่สุดเพื่อความมั่นคงของส่วนรวม ในสถานการณ์ที่ยากลำบากเช่นนี้ทำให้หวอนรำลึกถึงประสบการณ์ของคอนราด อาเดนาวร์ ที่ว่า ต้องทำหน้าที่ทุกอย่างให้เต็มความสมบูรณ์ที่เรารับผิดชอบอยู่ ด้วยวลีที่ว่า “ไปให้ถึงที่สุด” ทุกๆ บทบาท

คอนราต อาเดนาัวร์ รำลึก

จุดยืนด้านจริยธรรม นำเยอรมันรุ่งเรือง

คอนราต อาเดนาัวร์ เกิดเมื่อวันที่ 5 มกราคม ปี ค.ศ. 1876 ที่เมืองโคโลญน์ เป็นบุตรคนที่สาม ในพี่น้องหญิงชาย 5 คน มีพ่อเป็นข้าราชการ

เขาเติบโตในครอบครัวคริสเตียนคาทอลิก ที่ยึดถือคุณค่าทางศีลธรรมและคุณค่า

ความเป็นมนุษย์ เขารับการบ่มเพาะจากครอบครัวให้เป็นผู้มีความอดทน เจ้าระเบียบ มีวินัยในตัวเองสูงมาตั้งแต่เด็ก ไม่ว่าใครก็ตามเมื่อต้องติดต่ोजรจากับเขาก็จะต้องย่อท้อถอยไป เพราะเขาเป็นคนที่ยึดมั่นต่อเป้าหมายของงานเป็นสำคัญกว่าสิ่งอื่นใด ด้วยพื้นฐานเช่นนี้ ทำให้แต่ละก้าวในการวางแนวทางทางการเมืองของเขาบรรลุสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย ดังคำที่พ่อสอนมาตั้งแต่เด็กว่า “ไปให้ถึงที่สุด” ในทุกหน้าที่และความรับผิดชอบ (Go to the Last Mile) บทความที่ปรากฏใน Reader Digest ที่เขาเป็นผู้เขียนเองในปี 1953

เขาเริ่มบทบาททางการเมืองท้องถิ่นที่เมืองโคโลญน์บ้านเกิด ภายหลังสำเร็จการศึกษาด้านกฎหมายจากมหาวิทยาลัยในตำแหน่งหัวหน้ากองด้านกฎหมาย และต่อมาเป็นนายกเทศมนตรีตั้งแต่ปี 1917 ถึงปี 1933 นับเป็นเวลานานถึง 16 ปี ของการเป็นผู้นำ นักบริหารท้องถิ่น

ในฐานะนายกเทศมนตรีอย่างยาวนานและต่อเนื่อง เขาทำให้เมืองโคโลญน์มีเศรษฐกิจที่มั่งคั่ง เมืองได้รับการฟื้นฟูและพัฒนาใน

ทุกด้าน เขาแปรเปลี่ยนเมืองที่เต็มไปด้วยซากปรักหักพังภายหลังสงครามโลก ให้เป็นเมืองที่สะอาด มีสีเขียวด้วยต้นไม้ เป็นเมืองที่น่าอยู่สำหรับมนุษย์ และทำให้โคโลญน์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาของเยอรมันตะวันตกด้วยการมีส่วนร่วมของชาวเมือง การสั่งสมประสบการณ์ ทั้งความยากลำบากและความสำเร็จได้กลายเป็นเส้นทางสู่พรรคคริสเตียนเดโมแครต (Christian Democratic Union - CDU) และก้าวเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำทางการเมืองสำคัญๆ หลายวาระ กระทั่งก้าวสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของประเทศเยอรมันตะวันตก ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และเป็นการดำรงตำแหน่งสูงสุดของประเทศติดต่อกันเป็นระยะเวลา 14 ปี ซึ่งประวัติศาสตร์จารึกช่วงเวลาดังกล่าวว่า “ยุคของอาเดนาัวร์” (Adenauer Era)

อย่างไรก็ดี การเรียนรู้และศึกษาเส้นทางความเป็นผู้นำของคอนราด อาเดนาัวร์ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนสู่ระดับประเทศ ทำให้เราได้เข้าใจถึงตัวตนของเขา คือ การเข้าใจ มองการณ์ไกล และรับรู้ต่อแนวโน้มของโลกภายหลังวิกฤตที่เยอรมันเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ต่อสงคราม และปัญหาการเมืองภายใน

ปี 1933 อันเป็นปีที่เขาเป็นผู้นำท้องถิ่นที่เมืองโคโลญน์ เขามีประสบการณ์อันยากลำบากกับระบบนาซี เมื่อเขาปฏิเสธการต้อนรับฮิตเลอร์ ผู้นำประเทศที่ต้องการมาเยือนเมืองโคโลญน์ ชีวิตหลังจากนี้ในปี 1934 เขาต้องฝ่าฟันอุปสรรคทางการเมือง และถูกจับกุมคุมขังจากการต่อต้านระบบนาซี ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เขาต้องเผชิญกับความไม่แน่นอน แต่เขาก็ไม่เคยย่อท้อ

ปี 1945 สหรัฐอเมริกา ฝ่ายสัมพันธมิตร ได้ยื่นกรานที่จะให้คอนราด อาเดนาัวร์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองโคโลญน์ต่อไป ทำให้เขาได้รับการยอมรับและมีบทบาทโดดเด่นยิ่งขึ้นภายในพรรค

ปี 1948 เขาได้รับเลือกเป็นประธานรัฐสภา และเป็นผู้หน้าที่แข็งขัน

ในการเสนอให้มีการร่างรัฐธรรมนูญใหม่สำหรับเยอรมันตะวันตก ซึ่งเขาได้ทำหน้าที่อย่างดียิ่ง เพราะได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย แม้จะอยู่ในช่วงสูงวัยแล้วก็ตาม การเริ่มต้นบทบาททางการเมืองของเขาได้สร้างตัวแบบของระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory

Democracy) โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมคิดและกำหนดการตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะและงานการเมือง แทนที่จะต้องทำตามผู้นำเช่นในอดีต

ปี 1949 เป็นปีที่รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่เรียกว่า กฎหมายหลักของประเทศ (Basic Law) เสนอเข้าสู่สภา และมีผลบังคับใช้ได้รับการยอมรับว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ดีเพื่อชาวเยอรมันทั้งมวล และการเลือกตั้งครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ผลปรากฏว่าพรรคคริสเตียนเดโมแครทได้ร่วมก่อตั้งรัฐบาลผสมภายใต้การนำของเขากับผู้นำของประเทศจึงเริ่มขึ้น เขาริเริ่มสภากาแฟเพื่อการปรึกษาหารือระหว่างผู้นำสำคัญในพรรคที่บ้านของเขายามเช้า เพื่อหาแนวทางการจัดตั้งรัฐบาล โดยเขาเสนอการจัดตั้งรัฐบาลผสมร่วมกับพรรคเล็กๆ มากกว่าที่จะร่วมกับพรรคใหญ่ อีกทั้งเขาได้เสนอตัวเข้าเป็นผู้แข่งขันในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของประเทศ โดยที่ไม่มีผู้ใดในพรรคคัดค้าน

วันที่ 15 กันยายน 1949 ในวัย 73 ปี เขาได้รับเลือกเป็นผู้นำสูงสุดของประเทศ เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกของเยอรมันตะวันตก เป็นผู้สร้างชาติใหม่ของเยอรมันให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ ให้

เยอรมันตะวันตกเป็นประเทศที่ได้รับการยอมรับในยุโรปตะวันตก และเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนายุโรปตะวันตกร่วมกัน เขาเป็นนายกรัฐมนตรีของประเทศจนถึงวันที่ 15 ตุลาคม 1963 เป็นระยะเวลายาวนานถึง 14 ปี และลงจากตำแหน่งเมื่ออายุ 89 ปี

ในช่วงเวลา 14 ปี ที่เป็นทั้งผู้นำการบริหารสูงสุดของประเทศ และผู้รับใช้ประเทศที่โดดเด่นสูงสุด เขากล่าวในวาระอำลาตำแหน่งว่า เขามีความภูมิใจต่อประชาชนชาวเยอรมัน ณ วันนี้ ขณะที่ชาวเยอรมันมองออกไปสู่ชายแดนโดยรอบ เขามีความภูมิใจว่าชาวเยอรมันได้รับความสำเร็จอย่างต่อเนื่องแม้ในระยะเวลาอันสั้น ซึ่งทำให้ “เราชาวเยอรมันสามารถเงยหัวขึ้นสูงได้อีกครั้งแล้ว”

คอนราด อาเดนาวร์ เสียชีวิตเมื่อวันที่ 19 เมษายน 1967 ด้วยอายุ 91 ปี เขาจากไปอย่างสงบแวดล้อมด้วยครอบครัว ลูกหลานที่เป็นครอบครัวใหญ่อย่างอบอุ่นพร้อมหน้า

เขาฝากถ้อยคำไว้มากมาย ดังเช่น “ไปให้ถึงที่สุด” (Go to the Last Mile) ที่พ่อสอนไว้ให้ทำทุกๆ อย่างด้วยความรับผิดชอบให้ถึงที่สุดจนสู่ความสำเร็จ และผลงานการเมือง รวมทั้งวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นแบบอย่างที่มีค่า โดยมีจุดยืนด้านจริยธรรม

สำหรับครอบครัวแล้วเขาเติบโตในครอบครัวชนชั้นกลางระดับล่างที่นับถือศาสนาอย่างเคร่งครัด และได้รับการสนับสนุนให้มีการศึกษา มีความขยัน มานะ และอดทน เขาจึงเป็นชาวคาทอลิกที่ยึดมั่นคำสอนในหลักศาสนา เมื่อเขาเป็นหัวหน้าครอบครัว เขาจึงเป็นแบบอย่างในการนำหลักคำสอนด้านจริยธรรมและคุณธรรมเป็นหลักสำคัญการนำครอบครัว

ส่วนแนวคิดทางการเมือง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจต่อหลักคำสอนของศาสนาเช่นกัน เขาเชื่อว่า ชาวคริสเตียนผู้เคร่งครัดสมควรยิ่งที่จะทำงานการเมือง ความหมายของคริสเตียนเดโมแครต

สำหรับชาวเยอรมัน ก็คือ การเมืองที่ตระหนักต่อความรับผิดชอบที่ชาวคริสเตียนมีต่อสังคมโดยแท้ ดังคำกล่าวของอาเดนาัวร์ ที่ว่า “การเมือง คือ ศิลปะของการแปรความคิดสู่การปฏิบัติที่ซึ่งได้รับการยอมรับว่าถูกต้องชอบธรรมจากจุดยืนทางจริยธรรม การเป็นมนุษยกรการเมือง ก็คือ คนที่คิดและพูดด้วยการวิเคราะหโดยมีเป้าหมายสุดท้ายคือความหวังใยต่อประชาชน”

ด้วยศิลปะทางการเมืองนี้เอง เขาจึงเป็นคนที่มีความบุคลิกลักษณะที่มีความสามารถจะอธิบายสิ่งที่ยากไปสู่การกระทำได้ด้วยภาษาที่เรียบง่ายเหมาะสม และรู้มรยอารมณ์ขัน อันเป็นเทคนิคเฉพาะตัวที่เขาให้ความสนใจต่อความเป็นมนุษย์

แนวคิดด้านเสรีภาพ สำหรับเขา หมายถึง ความจริงแท้แห่งอิสราภาพ ที่ไม่ว่าใครหรือแม้แต่รัฐก็ไม่อาจแทรกแซงความเป็นส่วนตัวได้ เสรีภาพจึงเป็นดังสิ่งที่ก่อรูปทางสังคม และชีวิตทางการเมือง และด้วยแนวคิดนี้ จึงได้ปรากฏชัดเจนต่อความมุ่งมั่นในการส่งเสริมให้เกิดเสรีภาพ และใช้เสรีภาพตามแนวทางการเมืองของเขา เพื่อการปลดปล่อยเยอรมันให้เป็นอิสระ

หลักเสรีภาพมาก่อนความเป็นเอกภาพ (Freedom before Unity) ถือว่าเป็นแนวทางสำคัญที่ทำให้ชาวเยอรมันได้รับการยอมรับให้มีเสรีภาพที่จะตัดสินใจด้วยตนเอง ในภาวะที่ประเทศเยอรมันถูกแบ่งแยกและถูกปกครองให้ได้รับอิสราภาพอีกครั้งหนึ่ง กระทั่งนำสู่ความเป็นเอกภาพของชาวเยอรมันตะวันตกภายใต้การนำของเขา และได้รับการยอมรับและเข้าใจจากฝ่ายสัมพันธมิตร รวมทั้งประเทศในยุโรปตะวันตก จนทำให้เขาสามารถสร้างชาติใหม่คือ ประเทศเยอรมันตะวันตกให้มีความเป็นเอกภาพ และมีเสถียรภาพอีกครั้งหนึ่ง

การรวมชาวเยอรมันตะวันตกเพื่อสร้างความเป็นชาติเป็นวิสัยทัศน์ของอาเดนาัวร์ การอยู่ภายใต้การยึดครองของประเทศอื่น

ทำให้คนเยอรมันขาดเสรีภาพ ดังนี้ การทำให้คนเยอรมันมีเสรีภาพ จึงเป็นเรื่องจำเป็นก่อนการดำเนินการเพื่อนำไปสู่ความมีเอกภาพของชาติ การดำเนินนโยบายนี้ของอาเดนาวร์ จึงนำไปสู่การมีเอกภาพและเสถียรภาพ ของเยอรมัน นี่คือความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ที่เยอรมันตะวันตกได้รับการยอมรับท่ามกลางยุโรป และสามารถลุกขึ้นมาอีกครั้งเท่าเทียมกับ อาณาประเทศในทวีปยุโรปตะวันตก อันสะท้อนให้เห็นหลักการที่ ถูกต้อง สอดคล้องกับสถานการณ์และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของ ยุโรป ซึ่งเป็นวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลของอาเดนาวร์

ด้วยหลักการเดียวกันนี้ ในระยะเวลาอีก 40 ปีต่อมา จึงนำไปสู่ การรวมชาติครั้งใหม่ เมื่อมีการทำลายกำแพงเบอร์ลิน ที่แบ่งแยก ประเทศและทำให้เยอรมันตะวันตก และตะวันออกรวมเป็นชาติ เดียวกันได้อีกครั้งในปี 1990 สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลของ อาเดนาวร์ ที่ยิ่งใหญ่ได้กลายเป็นรากฐานสำคัญให้ชาวเยอรมันเกิดการ รวมชาติและกลายเป็นประวัติศาสตร์โลกครั้งสำคัญ

สำหรับคอนราด อาเดนาวร์ หลายเรื่องหลายอย่างที่เขาดำเนินการ อยู่ ทั้งในชีวิตส่วนตัว งานการเมือง ล้วนเกี่ยวพันกัน และแปรเปลี่ยน ไปตามสถานการณ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย แต่สิ่งหนึ่งที่เขาตั้งไว้ไม่เคย เปลี่ยนและเป็นคุณค่าที่คงที่และมั่นคง คือ คุณค่าทางศีลธรรม ซึ่งเขาใช้ เป็นหลักนำและเป็นจุดยืนของเขาตลอดมา

คอนราด อาเดนาวร์ ผู้ที่โลกได้ให้การยกย่องและจารึกนามไว้ใน ฐานะนักการเมือง นักต่อต้านเผด็จการ นักประชาธิปไตยผู้รักในคุณค่า ความเป็นมนุษย์ และชาวเยอรมันได้ให้การเคารพให้เป็นรัฐบุรุษของประเทศ ผู้วางรากฐานให้ชาวเยอรมันยืนหยัดในการรวมชาติ และสร้าง ชาติให้เข้มแข็งได้อีกครั้ง